

საქართველოს ეროვნული ბანკი
National Bank of Georgia

რისკებზე დაფუძნებული
საზედამხედველო ჩარჩოს -
რისკების შეფასების
საერთო პროგრამის (GRAPE)
სახელმძღვანელო

2022

შესავალი	3
1. რისკზე დაფუძნებული ზედამხედველობა	6
1.1. რისკზე დაფუძნებული ზედამხედველობის შემადგენელი ელემენტები და შეფასების პრინციპები.....	6
1.1.1 პოტენციური ზეგავლენის შეფასება.....	6
1.1.2. კომერციული ბანკის რისკების შეფასება და ანალიზი	7
1.2. GRAPE-ის რისკის კატეგორიები და მათი შეფასების კომპონენტები.....	9
1.2.1. საკრედიტო რისკი.....	9
1.2.2. ლიკვიდობის რისკი.....	12
1.2.3. საბაზრო რისკი.....	12
1.2.4. საოპერაციო რისკი და კიბერ-რისკი.....	14
1.2.5. ბიზნეს მოდელი და მომგებიანობა	15
1.2.6. მაკროეკონომიკური გარემო	16
1.2.7. ჯგუფის სტრუქტურა.....	16
1.2.8. კორპორაციული მართვა	18
1.2.9. საერთო რისკი რესურსებამდე, რესურსები და საერთო რისკი რესურსების შემდგომ	22
2. რისკების შეფასების პროცესის მიმდინარეობა და კომერციული ბანკებისთვის GRAPE შეფასების შედეგების გაცნობა	22
3. საზედამხედველო ზომები	24
4. რისკებზე დაფუძნებული ზედამხედველობა - რისკების შეფასების პროცესი და თითოეული ბანკის საზედამხედველო ყურადღების დონის განსაზღვრა	26
5. საზედამხედველო გეგმის შემუშავება, გეგმის შესრულების მონიტორინგი და მისი შეუსრულებლობისას მისაღები ზომები	29
6. რისკებზე დაფუძნებული სტრუქტურული მოწყობა	31
7. GRAPE-ის მიმართება სხვა ფუნქციებთან	35
7.1. სისტემური რისკები და მაკროპრუდენციული ხედვა.....	35
7.2. GRAPE-ის მიმართება ბაზელ III-ის ჩარჩოსთან.....	36
7.3. საზედამხედველო სტრეს-ტესტების როლი რისკების შეფასებაში	37
7.4. GRAPE-ის მიმართება ფულის გათეთრების/ცეროარიზმის დაფინანსების რისკების საზედამხედველო ჩარჩოსთან.....	37
7.5. GRAPE-ის მიმართება გაჯანსაღებისა და რეზოლუციის ჩარჩოსთან.....	38

საქართველოს ეროვნული ბანკი (შემდგომში - ეროვნული ბანკი) ზედამხედველობს საფინანსო სექტორის წარმომადგენლის, სესხის გამცემი სუბიექტის, საკრედიტო საინფორმაციო ბიუროს საქმიანობას, ხელს უწყობს საფინანსო სისტემის სტაბილურ და ეფექტიან ფუნქციონირებას, კონკურენტუნარიანი გარემოს ჩამოყალიბებას, სისტემური რისკის კონტროლსა და პოტენციური რისკების შემცირებას.

რისკების შეფასების საერთო პროგრამის (GRAPE) სახელმძღვანელოს (შემდგომში - სახელმძღვანელო) მიზანია კომერციული ბანკების, ინვესტორების, დეპოზიტორებისა და სხვა დაინტერესებული პირებისთვის ეროვნული ბანკის საზედამხედველო მიდგომების, მათ შორის, რისკების შეფასების შესახებ ინფორმაციის მიწოდება, რაც ხელს შეუწყობს საფინანსო სექტორში სწორი მოლოდინების შექმნასა და სექტორის პროციკლური ქცევის პრევენციას.

სახელმძღვანელოში აღწერილია ეროვნული ბანკის საბანკო ზედამხედველობის ძირითადი პრინციპები. რისკებზე დაფუძნებული ზედამხედველობის მსგავსი პრინციპები ახასიათებს ეროვნული ბანკის ზედამხედველობისადმი დაქვემდებარებული სხვა სუბიექტების საზედამხედველო მიდგომასაც.

ეროვნული ბანკი საფინანსო სექტორის ზედამხედველობასა და რეგულირებას ახორციელებს **რისკზე დაფუძნებული ზედამხედველობის პრინციპების** მიხედვით. ეს მიდგომა გულისხმობს მეტი საზედამხედველო რესურსის მიმართვას კომპლექსურ ან რისკიან ინსტიტუტებზე და დრანაჟაციებზე¹. რისკზე დაფუძნებული ზედამხედველობის ფარგლებში, ეროვნული ბანკი ცდილობს, გამოკვეთოს და სათანადო საზედამხედველო ღონისძიებებით შეამციროს ის პოტენციური რისკები, რომელმაც, შესაძლოა, პრობლემები შეუქმნას საფინანსო სისტემის უსაფრთხო და ჯანსაღ ფუნქციონირებას. აღნიშნული არ გულისხმობს საფინანსო სისტემის მონაწილე რომელიმე ინსტიტუტის გაკოტრების თავიდან გარდაუვალ არიდებას, არამედ, გაკოტრების რისკებისა და საფრთხეების დროულად გამოვლენას და მათი რეალიზებით გამოწვეული უარყოფითი ეფექტების მაქსიმალურ შემცირებას საფინანსო სისტემის სტაბილურ ფუნქციონირებაზე.

რისკზე დაფუძნებული ზედამხედველობისას ეროვნული ბანკი იყენებს საზედამხედველო სტრატეგიით² განსაზღვრულ "რისკზე დაფუძნებული ზედამხედველობის პრინციპებს". ამასთან, საქმიანობის განხორციელებისას ზედამხედველობისადმი დაქვემდებარებულ სუბიექტსა და სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან კომუნიკაციის პროცესში, თითოეული ზედამხედველი მოქმედება ამავე სტრატეგიაში განსაზღვრული ფასეულობების დაცვით.

¹ საბანკო ზედამხედველობის ბაზელის კომიტეტის "[საბანკო ზედამხედველობის ძირითადი პრინციპების თანახმად](#)" (2012) the Core Principles acknowledge that supervisors typically use a risk-based approach in which more time and resources are devoted to larger, more complex or riskier banks.

² ეროვნული ბანკის საზედამხედველო სტრატეგია (იხ. [ლინკი](#))

რისკებზე დაფუძნებული ზედამხედველობის პროცესის ეფექტიანად ორგანიზების მიზნით, გამოიყენება პოტენციური ზეგავლენისა და რისკების შეფასების კომპონენტები. რისკების შეფასების მიზნით, გამოიყენება რისკების შეფასების საერთო პროგრამა - **General Risk Assessment Program (GRAPE) (შემდგომში - GRAPE)**³.

GRAPE⁴ რისკებზე დაფუძნებული ზედამხედველობის უწყვეტი ციკლია, რომლის მიზანია კომერციული ბანკების რისკების შეფასება და შესაბამისი საზედამხედველო ქმედებების განსაზღვრა. GRAPE-ის ციკლის ბოლოს, ფასდება თითოეული კომერციული ბანკის რისკის პროფილი, რისკის კატეგორიების მიხედვით, და საბოლოოდ განისაზღვრება წმინდა GRAPE ბუფერის⁵ მოთხოვნა.

GRAPE-ის ფარგლებში შეფასება წელიწადნახევრიან ციკლს მოიცავს, რაც გულისხმობს, რომ შეფასების დასრულებიდან კომერციულ ბანკს ექნება 1 წელი გარკვეულ საკითხებზე სამუშაოდ, რის შემდეგაც ეროვნული ბანკი, ნახევარი წლის განმავლობაში, კვლავ შეაფასებს თითოეულ კომერციულ ბანკს GRAPE-ის მიხედვით.

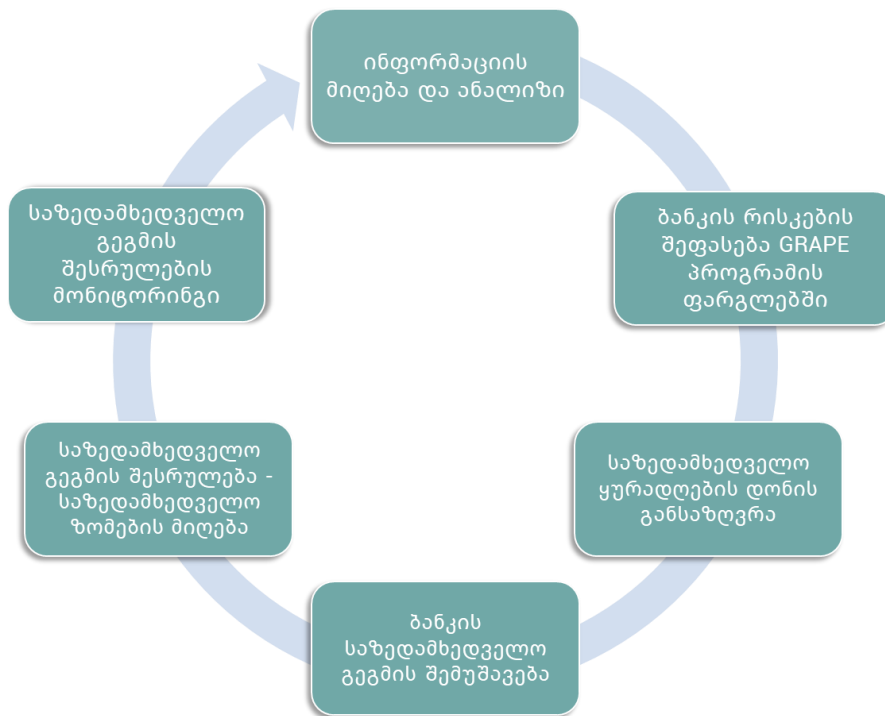
კომერციული ბანკების რისკებისა და მათი პოტენციური ზეგავლენის შეფასება განსაზღვრავს საზედამხედველო ყურადღებისა და ინტენსივობის დონეს, ასევე, იდენტიფიცირებული რისკების შემცირების საზედამხედველო ღონისძიებებს. რისკების შეფასების შედეგებისა და საზედამხედველო ყურადღების დონის მიხედვით ეროვნული ბანკი თითოეული კომერციული ბანკისთვის, საჭიროების შემთხვევაში, შეიმუშავებს საზედამხედველო გეგმას, რის მიხედვითაც ხდება შესაბამისი რესურსების განაწილება. საზედამხედველო გეგმა ეროვნული ბანკის ზედამხედველობის ფუნქციის მიმდინარე დღის წესრიგს წარმოადგენს და ასახავს შესაფასებელ კომერციულ ბანკებსა და რისკის კატეგორიებს პრიორიტეტულობის გათვალისწინებით. საზედამხედველო გეგმის შესრულება და მისი შესრულების კონტროლი შეფასებიდან შეფასებამდე პერიოდის კრიტიკულად მნიშვნელოვანი ფაზებია, რაც საბოლოოდ ერთიან, უწყვეტ საზედამხედველო პროცესს ქმნის (ილუსტრაცია 1).

³ საქართველოს ეროვნული ბანკის საზედამხედველო მიდგომები შეფასდა საერთაშორისო სავალუტო ფონდისა და მსოფლიო ბანკის ერთობლივი FSAP მისიის ფარგლებში. [შეფასების დოკუმენტის](#) თანახმად: "The NBG developed an advanced supervisory approach that is comprehensive, forward looking, and risk-based, proportionate to the systemic relevance of supervised banks. It is comprehensive because it addresses all risks emanating from banks and the banking system. It is forward looking because it includes elements such as stress test, business model, corporate governance, and capital and contingency planning. It is risk-based because it focuses on the most important risks." ... "The NBG made enormous progress in the supervisory tools and techniques they are using. In many ways the NBG's approach is an example for other developed countries"

⁴ GRAPE-ის წესი დამტკიცებულია საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2014 წლის 27 მარტის №32/04 ბრძანებით ["კომერციული ბანკების რისკების შეფასების საერთო პროგრამის მოქმედების წესის დამტკიცების თაობაზე"](#).

⁵ პილარ 2-ის მოთხოვნები დამტკიცებულია საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2017 წლის 18 დეკემბრის №176/04 ბრძანებით ["პილარ 2-ის ფარგლებში კომერციული ბანკებისათვის კაპიტალის ბუფერების განსაზღვრის წესი"](#). წმინდა GRAPE ბუფერი მის ერთ-ერთ კომპონენტს წარმოადგენს.

ილუსტრაცია 1. უწყვეტი საზედამხებველო პროცესი

GRAPE-ის მატერიალური ნაწილის გარდა (მათ შორის, რისკების კატეგორიები, მათი შეფასების კომპონენტები და თითოეულ რისკთან დაკავშირებული შესაბამისი წონები, რისკის მიდიგანტები და თითოეულ რისკთან დაკავშირებული ქულის მინიჭების განმარტებები და კრიტერიუმები) ამ სახელმძღვანელოში მოცემულია **GRAPE**-ის პროცედურული საკითხები, კერძოდ, **GRAPE** შეფასების პროცესის ძირითადი ვადები და შეფასების პროცესში ჩართული სტრუქტურული ერთეულები.

1. რისკზე დაფუძნებული ზედამხედველობა

რისკზე დაფუძნებული ზედამხედველობა გულისხმობს, რომ თითოეული კომერციული ბანკის ზედამხედველობა ხორციელდება მისი **პოტენციური ზეგავლენისა და რისკების** გათვალისწინებით, რაც თავის მხრივ GRAPE-ის ფარგლებში ფასდება.

1.1. რისკზე დაფუძნებული ზედამხედველობის შემადგენელი ელემენტები და შეფასების პრინციპები:

1.1.1 პოტენციური ზეგავლენის შეფასება

პოტენციური ზეგავლენა განსაზღვრავს კომერციული ბანკის პოტენციური ფინანსური სიძნელეებით გამოწვეულ შედეგებსა და მათ შესაძლო ასახვას მთლიანად ფინანსური სექტორის სტაბილურობაზე. აღნიშნული ზეგავლენა ასოცირდება კომერციული ბანკის სისცემურობასთან და კრიტიკულ ფუნქციებთან. მისი ციფრობრივი გამოხატვა შესაძლებელია სხვადასხვა საზომით, რომელიც კომერციული ბანკის სისცემურობასთან არის კორელაციაში. კომერციული ბანკის სისცემურობის შეფასების ერთ-ერთი ინდიკატორია ინსტიტუტის ხვედრითი წილი ფინანსურ ბაზარზე, მაგალითად, დეპოზიტების ბაზარზე ან სასესხო ბაზარზე, ან თუნდაც მთლიანი აქციების მიხედვით. თუმცა, გარდა ფინანსური სიდიდის მაჩვენებლებისა, გასათვალისწინებელია ჩანაცვლებადობის ფაქტორიც. შესაძლოა, კომერციული ბანკი არ იყოს მნიშვნელოვანი აქციების მიხედვით, მაგრამ გარკვეულ საბანკო მომსახურების ბაზარზე უნიკალურ სეგმენტში მაღალი წილის გამო მისი სწრაფი ჩანაცვლება სხვა კომერციული ბანკებით შეუძლებელი იყოს. თუ ბაზრის ეს სეგმენტი ქვეყნის ეკონომიკისათვის მნიშვნელოვანია, მაშინ კომერციული ბანკის სისცემურობის წონა იზრდება.

ასევე, მნიშვნელოვანია ურთიერთკავშირების ფაქტორი, რომელიც განსაზღვრავს რამდენად მჭიდროდ არის დაკავშირებული კომერციული ბანკი სხვა დანარჩენ კომერციულ ბანკებთან ან ფინანსურ ინსტიტუტებთან. ამ ფაქტორის მიხედვით, შესაძლოა მცირე ზომის კომერციული ბანკის ფინანსურ პრობლემებს, გადამდები ნეგატიური ეფექტი ჰქონდეს მთლიანი საბანკო სისცემისათვის. ცალკეული კომერციული ბანკის სისცემური მნიშვნელობის შესაფასებლად ეროვნული ბანკი ხელმძღვანელობს ბაზელის საბანკო ზედამხედველობის კომიტეტის რეკომენდაციითა და ევროდირექტივის მოთხოვნებით (CRD 2013/36/EU)⁶, რომელიც თავის მხრივ ევროპის საბანკო უწყებისა (EBA - European Banking Authority) და ევროპის სისცემური რისკების საბჭოს (ESRB - European Systemic Risk Board) ერთობლივად შემუშავებულ სახელმძღვანელოს⁷ მიდგომებს ეფუძნება. ეროვნული ბანკი, საერთაშორისო მიდგომებთან ერთად, აანალიზებს ადგილობრივი ფინანსური სექტორის მიმდინარე მახასიათებლებსა და

⁶ [DIRECTIVE 2013/36/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms](#)

⁷ [Guidelines On the criteria to determine the conditions of application of Article 131\(3\) of Directive 2013/36/EU \(CRD\) in relation to the assessment of other systemically important institutions \(O-SIIs\)](#)

ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის თვალსაზრისით არსებულ გამოწვევებს. შედეგად, პოტენციური ზეგავლენის გამოთვლის მიზნით ეროვნული ბანკი ითვალისწინებს ისეთ კრიტერიუმებს, როგორებიცაა: ზომა, ჩანაცვლების შესაძლებლობა, კომპლექსურობა, ურთიერთკავშირები, კრიტიკული ფუნქციები და ეფექტური რეზოლუციის შესაძლებლობა.

1.1.2. კომერციული ბანკის რისკების შეფასება და ანალიზი

რისკების შეფასებისას განისაზღვრება კომერციული ბანკის საერთო რისკის პროფილი და ფასდება, რამდენადაა შესაძლებელი მასში ფინანსური სიძნელეების წარმოქმნა. აღნიშნული ხორციელდება რისკების შეფასების საერთო პროგრამის (GRAPE) ფარგლებში.

GRAPE-ის ფარგლებში შესაფასებელი რისკის კატეგორიებია:

- ა) საკრედიტო რისკი ლიკვიდობის რისკი
- ბ) საბაზრო რისკი
- გ) საოპერაციო რისკი და კიბერ-რისკი
- დ) ბიზნეს მოდელი და მომგებიანობა
- ე) მაკროეკონომიკური გარემო
- ვ) ჯგუფის სტრუქტურა
- ზ) კორპორაციული მართვა
- თ) საერთო რისკი რესურსებამდე, რესურსები და საერთო რისკი რესურსების შემდეგ.

GRAPE-ის საერთო შეფასებისას ეროვნულმა ბანკმა, სხვა კრიტერიუმებთან ერთად, შესაძლოა შემდეგი ელემენტებიც სრულყოფილად ან/და ნაწილობრივ მიიღოს მხედველობაში:

- ა) რისკები, რომელთა წინაშეც კომერციული ბანკი დგას ან შესაძლოა, რომ დადგეს;
- ბ) ალბათობა იმისა, რომ კომერციული ბანკის შიდა მართვის სისტემა, შიდა კონტროლის მექანიზმების სისუსტეები ან/და ბიზნეს მოდელი ან მისი ბიზნეს სტრატეგია ხელს შეუწყობს კომერციული ბანკის რისკების მიდიგაციას ან გამწვავებას ან/და ახალი რისკების წარმოქმნას;
- გ) უზრუნველყოფს თუ არა კომერციული ბანკის საზედამხედველო კაპიტალი და ლიკვიდობის რესურსები კომერციული ბანკის რისკების სრულყოფილ დაფარვას;
- დ) შეფასებულ ელემენტებს შორის პოზიტიური და ნეგატიური ურთიერთქმედება.

შეფასება გულისხმობს თითოეულ კატეგორიაში ინჰერენტული⁸ რისკისა და მისი მიდიგანდების⁹ (სამეთვალყურეო საბჭო, დირექტორატი, რისკების მართვა და შიდა კონტროლის მექანიზმები) შეფასებას. ამასთან, თითოეულ კატეგორიას მინიჭებული აქვს რისკის წონა. აღნიშნული წონების ჯამი უნდა უდრიდეს 100%-ს.

კომერციული ბანკების შესაფასებელი რისკის კატეგორიებისა და შესაბამისი წონების მატრიცა.

რისკის კატეგორია	ინჰერენტული რისკი	მიდიგანდები			წმინდა რისკი	რისკის წონა
		სამეთვალყურეო საბჭო	დირექტორატი	რისკების მართვა და შიდა კონტროლის მექანიზმები		
საკრედიტო რისკი	[1-5]		[1-5]		[1-5]	30%
ლიკვიდობის რისკი	[1-5]		[1-5]		[1-5]	5%
საბაზრო რისკი	[1-5]		[1-5]		[1-5]	10%
საოპერაციო რისკი და კიბერ-რისკი	[1-5]		[1-5]		[1-5]	5%
ბიზნეს მოდელი და მომგებიანობა	[1-5]		[1-5]		[1-5]	15%
მაკროეკონომიკური გარემო	[1-5]		[1-5]		[1-5]	5%
ჯგუფის სტრუქტურა	[1-5]		[1-5]		[1-5]	15%
კორპორაციული მართვა	[1-5]					15%
საერთო რისკი რესურსებამდე	[1-5]					100%
რესურსები	(პოზიტიური/ნეგატიური გავლენის შეფასება და ქულის კორექტირება)					
საერთო რისკი რესურსების შემდეგ	[1-5]					

შეფასების მატრიცის უჯრებში ივსება რიცხვები 1-დან 5-მდე (რისკის ქულა):

- **ინჰერენტული რისკის უჯრებში ქულები შემდეგნაირად ნაწილდება:** 1 - დაბალი რისკი, 2 - დაბალსა და საშუალო რისკს შორის, 3 - საშუალო რისკი, 4 - საშუალოდან მაღალ რისკს შორის, 5 - მაღალი რისკი.
- **რისკის მიდიგანდის უჯრებში ქულები შემდეგნაირად ნაწილდება:** 1 ასახავს რისკის შემცირების კარგ შესაძლებლობებს და რისკის მართვის მაღალ სტანდარტს, 5 რისკის მართვის ცუდ პრაქტიკას (2-დან 4 ქულამდე შეფასებები შესაბამისი გრადაციით არის განსაზღვრული).
- **წმინდა რისკი** განისაზღვრება ინჰერენტული რისკისა და მიდიგანდის ქულების მარტივი საშუალო არითმეტიკულით.
- კორპორაციული მართვისა და საერთო რისკის კატეგორიებში ფასდება მხოლოდ წმინდა რისკი, ვინაიდან შეუძლებელია ინჰერენტული რისკისა და მიდიგანდის გამიჯვნა.
- შეფასების ბიჯის საორიენტაციო სიდიდეა 0.5.

⁸ თანდაყოლილი რისკი

⁹ რისკების შემარბილებელი ფაქტორები

- საშუალო რისკის კატეგორიას მიეკუთვნება 3 ქულა, შედარებით დაბალი რისკის კატეგორიას – ქულები, რომლებიც ნაკლებია 3-ზე, ხოლო შედარებით მაღალი რისკის კატეგორიას – ქულები, რომლებიც მეტია 3-ზე.

აღნიშნული წონები, ცალკეული კომერციული ბანკისათვის შესაძლოა, შეიცვალოს მისი ბიზნეს მოდელისა და მოცემული კომერციული ბანკისათვის კონკრეტული რისკის კატეგორიის მნიშვნელობის დონეზე დაყრდნობით. ინფორმაცია მინიჭებული ქულების შესახებ კონფიდენციალურია და წარმოადგენს მხოლოდ ეროვნული ბანკის შიდა საზედამხედველო ორიენტირებს.

1.2. GRAPE-ის რისკის კატეგორიები და მათი შეფასების კომპონენტები

ამ სახელმძღვანელოთი განსაზღვრული, GRAPE-ის ფარგლებში შესაფასებელი რისკის კატეგორიები და კომპონენტები, რომლებიც გაითვალისწინება მათი შეფასებისას, არ არის ამომწურავი. ეროვნული ბანკი კონკრეტული კომერციული ბანკის რისკების შეფასებისას ითვალისწინებს აღნიშნული კომერციული ბანკის სპეციფიკურ მახასიათებლებს, რის საფუძველზეც ნაწილობრივ ან სრულყოფილად შეფასდება ამ სახელმძღვანელოში ჩამოთვლილი რისკის კატეგორიები და მათი კრიტერიუმები. საჭიროების შემთხვევაში, ეროვნულმა ბანკმა შესაძლოა შეაფასოს დამატებითი კომპონენტები და კრიტერიუმები.

1.2.1. საკრედიტო რისკი

საკრედიტო რისკი არის კონტრაგენტის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობით ან გაკოტრებით გამოწვეული რისკი, ასევე აქცივების საკრედიტო ხარისხის გაუარესებით მიღებული დანაკარგები. საკრედიტო რისკი ტრადიციული საბანკო საქმიანობის პირობებში კომერციული ბანკისათვის ზარალის მიღების ყველაზე მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს.

საკრედიტო რისკების (კორპორატიული, SME, მიკრო და საცალო) შეფასებისას გასათვალისწინებელია:

ა) კომერციული ბანკის დაფინანსების სტრატეგია;

ბ) სასესხო პორტფელის მახასიათებლები:

ბ.ა) პორტფელის ჩაშლა პროდუქტების/მსესხებლის საქმიანობის (სექტორების) მიხედვით;

ბ.ბ) ფიზიკური პირი მსესხებლების შემთხვევაში შემოსავლების ტიპი - ხელფასი, დივიდენდი, იჯარა, თვითდასაქმებიდან მიღებული შემოსავლები, ფულადი გზავნილები და სხვა;

ბ.გ) საკონტრაქტო და ნარჩენი ვადიანობა, მათ შორის, რეკოლვირებადი პროდუქტების რეალური ვადიანობა;

ბ.დ) უზრუნველყოფის საშუალებების ტიპი და სესხის უზრუნველყოფის (LTV) კოეფიციენტი;

ბ.ე) სესხის გადახდისუნარიანობის მაჩვენებელი;

ბ.ე.ა) ბინზეს მსესხებლების შემთხვევაში ფინანსური ლევერეჯის სესხის საოპერაციო მოგებასთან (Debt-to-EBITDA) თანაფარდობა და ასევე, სესხის მომსახურების გადაფარვის (DSCR – EBITDA/Payment) კოეფიციენტი;

ბ.ე.ბ) ფიზიკური პირი მსესხებლების გადახდისუნარიანობის შეფასებისას ძირითადად გამოიყენება სესხის გადასახადი შემოსავალთან (PTI – Payment-to-Income) კოეფიციენტი;

ბ.ვ) პორტფელის ზრდის დაგეგმილი და ფაქტიური მაჩვენებლები, პორტფელის ზრდის წყაროები;

ბ.ზ) პორტფელის რეზერვი და დინამიკა, ჩამოწერილი სესხების აღდგენის ეფექტის გათვალისწინებით;

ბ.თ) ნეგატიური და უმოქმედო სესხების წილი და დინამიკა ჩამოწერილი სესხების აღდგენის ეფექტის გათვალისწინებით;

ბ.ი) რესტრუქტურირებული და რეფინანსირებული სესხების წილი და დინამიკა;

ბ.კ) არაჰეჯირებული¹⁰ სავალუტო საკრედიტო რისკი (CICR) და მისი ბუფერის მოცულობა კომერციული ბანკისთვის¹¹;

ბ.ლ) კონკურენცია და საპროცენტო განაკვეთები.

გ) პორტფელის კონცენტრაცია - უმსხვილესი ჯგუფები, უმსხვილესი სექტორები Herfindahl-Hirschman Index (HHI)-ით გაანგარიშებული სახელობითი და სექტორული კონცენტრაცია¹²;

დ) გარესაბალანსო ვალდებულებები;

ე) საზედამხედველო სტრეს-ტესტების შედეგები საკრედიტო დანაკარგებთან მიმართებაში.

მიტიგანტების ნაწილში საკრედიტო რისკის შეფასებისას მხედველობაში მიიღება:

ა) სამეთვალყურეო საბჭოს გათვითცნობიერებულობა და ჩართულობა საკრედიტო რისკთან დაკავშირებულ საკითხებში, მათ შორის, ლიმიტების განსაზღვრასა და მონიტორინგის პროცესებში;

ბ) საკრედიტო რისკების მართვაში ჩართულ კომიტეტებზე გადანაწილებული როლები და პასუხისმგებლობები, სხვადასხვა სტრუქტურულ ერთეულებს შორის დელეგირების სისტემები;

¹⁰ არაჰეჯირებული - სავალუტო რისკისგან დაუცველი.

¹¹ აღნიშნულის გამოთვლის დეტალური მეთოდოლოგია მოცემულია საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2017 წლის 18 დეკემბრის №176/04 ბრძანებით დამტკიცებულ [“პილარ 2-ის ფარგლებში კომერციული ბანკების კაპიტალის დამატებითი ბუფერების განსაზღვრის წესში”](#).

¹² საკრედიტო პორტფელის კონცენტრაციის რისკის როგორც სახელობითი, ასევე სექტორული რისკების გამოთვლის დეტალური მეთოდოლოგია მოცემულია საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2017 წლის 18 დეკემბრის №176/04 ბრძანებით დამტკიცებულ [“პილარ 2-ის ფარგლებში კომერციული ბანკების კაპიტალის დამატებითი ბუფერების განსაზღვრის წესში”](#).

- გ) რისკების მართვის დირექტორის როლი საკრედიტო რისკის მართვაში;
- დ) დაკრედიტებაზე და რისკების შეფასებაზე, ასევე, სესხის გაცემის შემდგომ მონიტორინგზე პასუხისმგებელი სტრუქტურული ერთეულების ფუნქციების ერთმანეთისგან გამიჯვნა;
- ე) საკრედიტო რისკთან დაკავშირებული პოლიტიკა-პროცედურები;
- ვ) სესხის გაცემის, უზრუნველყოფის საშუალების შეფასების პრაქტიკა, მათი გადაფასების სიხშირე, დაზღვევის არსებობა. გარე შემფასებლის არსებობის შემთხვევაში შეფასების პროცესისა და ინსტრუქციების კომერციული ბანკის პოლიტიკასთან (მოთხოვნებთან) შესაბამისობის კონტროლის შესაძლებლობა;
- ზ) შესაძლო დანაკარგების რეზერვების განსაზღვრისა და მონიტორინგის სისტემები. გადანყვედილებები სპეციალურ რეზერვთან დაკავშირებით არის დროული, გამჭვირვალე და შესაბამისი;
- თ) ფასდადების პოლიტიკა;
- ი) პრობლემური აქცივების მართვის პოლიტიკა, პრობლემური აქცივების მოგვარების/ამოღების დროულობა (ისტორიული);
- კ) საინფორმაციო სისტემები - შიდა და გარე ანგარიშგების ხარისხი;
- ლ) შიდა აუდიტის როლი საკრედიტო რისკთან დაკავშირებულ საკითხებში;
- მ) ანაზღაურებისა და მოცივაციის სისტემები, როგორც მადერიალური რისკების ამღები პირების, ასევე რისკების დამოუკიდებელი ფუნქციის თანამშრომლებისათვის;
- ნ) სინდიცირებულ სესხებზე საკუთარი ანალიზის არსებობა;
- ო) სპეციფიკური სექტორების დაკრედიტებაში განსხვავებული/სპეციალური პოლიტიკა/პროცედურების არსებობა;
- პ) ბიზნეს და სამომხმარებლო სესხებს შორის მკაფიო ზღვარის არსებობა;
- ჟ) საკრედიტო რისკის შეფასების მოდელების შესაბამისობა, ისტორიული მონაცემების პერიოდების რაოდენობა, მაკრო ფაქტორების ინკორპორირება, მოდელის შედეგების ადეკვატურობა.
- ამ ნაწილით განსაზღვრულის გარდა, კომერციული ბანკის სპეციფიკიდან გამომდინარე, შესაძლოა, გათვალისწინებულ იქნას საკრედიტო რისკის სხვა ელემენტებიც.

1.2.2. ლიკვიდობის რისკი

ლიკვიდობის რისკი არის კომერციული ბანკის რისკი გაისცუმროს ვალდებულებები დათქმულ ვადაში მნიშვნელოვანი მოულოდნელი დანაკარგების გარეშე.

ლიკვიდობის ინჰერენტული რისკის შეფასებისას გასათვალისწინებელია:

- ა) ლიკვიდობის ყოველდღიური მართვის პრაქტიკა;
- ბ) ლიკვიდობის რისკის პოზიცია;
- გ) ლიკვიდური აქტივების სტრუქტურა, ხარისხი;
- დ) ვალდებულებების სტრუქტურა, კონცენტრაცია, დივერსიფიკაცია და დინამიკა;
- ე) ფონდირების სტრატეგია;
- ვ) სცაბილურ დაფინანსებაზე წვდომა;
- ზ) საზედამხედველო სტრეს-ტესტების შედეგები.

მიდიგანდების ნაწილში ლიკვიდობის რისკის შეფასებისას მხედველობაში მიიღება:

- ა) სამეთვალყურეო საბჭოსა და მენეჯმენტის გათვითცნობიერებულობა და ჩართულობა ლიკვიდობის რისკთან დაკავშირებულ საკითხებში;
- ბ) ლიკვიდობის მართვის ფუნქციებისა და აქტივ-პასივების კომიდეცის როლი და პასუხისმგებლობა, შემადგენლობა, კვალიფიკაცია;
- გ) ლიკვიდობის საგანგებო გეგმა;
- დ) ლიკვიდობის მართვასთან დაკავშირებული სხვა პოლიტიკა-პროცედურები;
- ე) შიდა მოდელებისა და ლიმიტების არსებობა და მათი კონტროლისა და მონიტორინგის მექანიზმები;
- ვ) შიდა და გარე აუდიტის შეფასება ლიკვიდობის მართვასთან დაკავშირებით.

ამ ნაწილით განსაზღვრულის გარდა, კომერციული ბანკის სპეციფიკიდან გამომდინარე, შეფასებისას, შესაძლოა, გათვალისწინებულ იქნას ლიკვიდობის რისკის სხვა ელემენტებიც.

1.2.3. საბაზრო რისკი

საბაზრო რისკი არის სხვადასხვა საბაზრო ფასის ცვლილებით გამოწვეული ზარალის რისკი. კერძოდ, გაცვლითი კურსების, პროცენტების, პორტფელში შემავალი ფასიანი ქაღალდების და ინსტრუმენტების ფასების ცვლილებამ, შესაძლოა, მნიშვნელოვანი მოგება ან ზარალი მოუტანოს კომერციულ ბანკს და მთლიან საბანკო სისტემას. გარდა ამისა, მათ შეუძლიათ გაზარდონ საკრედიტო რისკიც.

ინჰერენტული საბაზრო რისკის შეფასებისას გასათვალისწინებელია:

ა) ღია სავალუტო პოზიცია:

- ა.ა) საბალანსო სავალუტო პოზიცია;
- ა.ბ) გარესაბალანსო სავალუტო პოზიცია;
- ა.გ) კრებსითი სავალუტო პოზიცია.

ბ) დერივატივების გამოყენება და კომპლექსურობა;

გ) მოდელის და მონაცემთა სანდოობა და ხარისხი;

დ) სტრუქტურული პოზიცია;

ე) საპროცენტო განაკვეთების რისკის პოზიცია:

- ე.ა) საპროცენტო აქტივებისა და ვალდებულებების სტრუქტურა;
- ე.ბ) საპროცენტო აქტივებისა და ვალდებულებების ვადიანობა;
- ე.გ) საპროცენტო გეპის გადაფასების ეფექტი;
- ე.დ) აქტივებისა და ვალდებულებების ვადიანობა;

ვ) საპროცენტო პროდუქტების ხასიათი, დერივატივების გამოყენება და კომპლექსურობა;

ზ) საბანკო წიგნში საპროცენტო რისკის (IRRBB) მართვა, კაპიტალის ეკონომიკური ღირებულების მგრძნობელობა საპროცენტო რისკის დაშვებების მიმართ;

თ) მოდელის და მონაცემთა სანდოობა და ხარისხი;

ი) საზედამხედველო სტრეს-ტესტების შედეგები.

მიტიგანტების ნაწილში საბაზრო რისკის შეფასებისას მხედველობაში მიიღება:

ა) სამეთვალყურეო საბჭოსა და მენეჯმენტის გათვითცნობიერებულობა და ჩართულობა საბაზრო რისკთან დაკავშირებულ საკითხებში;

ბ) სავალუტო, საპროცენტო და კომერციული ბანკისთვის დამახასიათებელი სხვა საბაზრო რისკების მართვის ჩარჩო და პოლიტიკა-პროცედურები, ჩართული პასუხისმგებელი სტრუქტურული ერთეულები;

გ) შიდა მოდელებისა და ლიმიტების არსებობა, მათი კონტროლისა და მონიტორინგის მექანიზმები, ჰეჯირების სტრატეგიები;

დ) აქტივ-პასივების კომიდეცის და შესაბამისი სტრუქტურული ერთეულების როლი და პასუხისმგებლობა, შემადგენლობა, კვალიფიკაცია; შიდა და გარე აუდიტის შეფასება საბაზრო რისკების მართვასთან დაკავშირებით.

ამ ნაწილით განსაზღვრულის გარდა, კომერციული ბანკის სპეციფიკიდან გამომდინარე, შესაძლოა შეფასდეს საბაზრო რისკის სხვა ელემენტებიც.

1.2.4. საოპერაციო რისკი და კიბერ-რისკი

საოპერაციო რისკი არის არაადეკვატური შიდა პროცესების, ადამიანთა ქმედებების, სისტემებისა და გარე ფაქტორების შედეგად გამოწვეული ზარალის რისკი. კიბერ-რისკი საოპერაციო რისკის ერთ-ერთ ნაირსახეობას წარმოადგენს, რომელსაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება თანამედროვე ორგანიზაციებში, სადაც ელექტრონული საინფორმაციო სისტემები ფართოდ არის გამოყენებული ყოველდღიურ საქმიანობაში სხვადასხვა მიზნებისთვის.

ინჰერენტული საოპერაციო რისკის შეფასებისას გასათვალისწინებელია:

- ა) კომერციული ბანკის ოპერაციების მასშტაბი, კომპლექსურობა, სირთულე;
- ბ) მესამე მხარეზე დამოკიდებულების რისკი (მათ შორის, გარეშე საინფორმაციო სისტემების გამოყენება);
- გ) კიბერ-უსაფრთხოების რისკი;
- დ) კომერციული ბანკის დამოკიდებულება/მონყვლადობა საოპერაციო შეფერხებების მიმართ;
- ე) თაღლითობის რისკის გარემო;
- ვ) საზედამხედველო სტრეს-ტესტების შედეგები.

მიტიგანტების ნაწილში ფასდება:

- ა) სამეთვალყურეო საბჭოს გათვითცნობიერებულობა და ჩართულობა საოპერაციო რისკებთან დაკავშირებულ საკითხებში;
- ბ) საოპერაციო რისკის მართვასთან დაკავშირებული პოლიტიკა-პროცედურები, საოპერაციო დანაკარგების აღრიცხვა-მონიტორინგის სისტემები;
- გ) ბიზნეს უწყვეტობის მართვასთან დაკავშირებული პოლიტიკა-პროცედურები, ბიზნეს უწყვეტობის გეგმა და მისი ტესტირება;
- დ) კიბერ-უსაფრთხოების მართვა, შესაბამისი პოლიტიკა-პროცედურების, კონტროლის სისტემები;
- ე) თაღლითობის რისკის ცნობიერება მენეჯმენტის მხრიდან, მისი მართვის პოლიტიკისა და კონტროლის მექანიზმები;
- ვ) კომერციული ბანკის მონაცემების აღრიცხვიანობის/ხარისხიდან მომავალი სიზუსტის რისკის კონტროლის მექანიზმები;
- ზ) ფულის გათეთრების აღკვეთის მიზნით არსებული საინფორმაციო სისტემები და მათი გამართულობა, შესაბამისი კონტროლის მექანიზმები.

კომერციული ბანკის სპეციფიკიდან გამომდინარე, საოპერაციო რისკის შეფასებისას შესაძლოა გათვალისწინებულ იქნას სხვა კრიტიკულ სექტორებზე დამოკიდებულება. მათ შორის, საყურადღებოა და აქტუალური ის საოპერაციო რისკები, რომელიც გამომდინარეობს საფინანსო სექტორის ცელეკომუნიკაციების, საინფორმაციო ტექნოლოგიების, ტრანსპორტისა და სხვა სფეროებზე დამოკიდებულებიდან გამომდინარე.

1.2.5. ბიზნეს მოდელი და მომგებიანობა

კომერციული ბანკის სტრატეგიამ და ბიზნეს მოდელმა შეიძლება, მნიშვნელოვნად გაზარდოს მისი რისკები. ამასთან, მომგებიანობა კომერციული ბანკების კაპიტალის შიდა ზრდის მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია აღნიშნული რისკების შეფასება.

მომგებიანობისა და ბიზნეს მოდელის ინჰერენტული რისკის შეფასებისას გასათვალისწინებელია:

- ა) კომერციული ბანკის სტრატეგია, მისი მიღწევადობა და ცვალებადობა;
- ბ) კომერციული ბანკის არსებული ბიზნეს მოდელი, ბიზნეს გეგმა, მისი სტრატეგიასთან შესაბამისობა და ცვალებადობა;
- გ) კომერციული ბანკის პრაქტიკის სტრატეგიასა და ბიზნეს გეგმებთან შესაბამისობა და მონიტორინგი;
- დ) კომერციული ბანკის საბაზრო პოზიცია, კონკურენტუნარიანობა, ნიშა;
- ე) კომერციული ბანკის მომგებიანობა, ნორმალიზებული შემოსავლიანობა და მისი მდგრადობა;
- ვ) ძირითად პროდუქტებზე არსებული ფასდადების მოდელები, მათი დაშვებები და კომერციული ბანკის პრაქტიკის შესაბამისობა;
- ზ) საზედამხედველო სტრეს-ტესტების შედეგები კომერციული ბანკების მომგებიანობაზე.

მიდიგანდების ნაწილში ფასდება:

- ა) სამეთვალყურეო საბჭოსა და მენეჯმენტის გათვითცნობიერებულობა კომერციული ბანკის ძლიერი და სუსტი მხარეების, შესაძლებლობებისა და საფრთხეების შესახებ და ჩართულობა კომერციული ბანკის ბიზნეს მოდელის განსაზღვრაში, კომერციული ბანკის სტრატეგიისა და ბიზნეს გეგმის შესრულებისა და მომგებიანობის მაჩვენებლების მონიტორინგში;
 - ბ) მომგებიანობის დაგეგმილი მაჩვენებლების შიდა ლიმიტები და შესაბამისი ცვლილებების გეგმა;
- ამ ნაწილით განსაზღვრულის გარდა, კომერციული ბანკის სპეციფიკიდან გამომდინარე, შეფასებისას შესაძლოა გათვალისწინებულ იქნას კომერციული ბანკის ბიზნეს მოდელისა და მომგებიანობის სხვა ელემენტებიც.

1.2.6. მაკროეკონომიკური გარემო

მაკროეკონომიკური გარემოს შეფასება გულისხმობს სისცემური ხასიათის რისკების შეფასებას, რომლებიც ზემოქმედებენ ბაზრის ყველა მონაწილეზე და მათგან გადაეცემა რეალური ეკონომიკის სექტორს. სისცემური რისკების სრული განეიდრალება შეუძლებელია, მაგრამ შესაძლებელია მათი ზემოქმედების შემსუბუქება საბანკო სექტორზე და მისი მეშვეობით მთლიანად ეკონომიკაზე.

მაკროეკონომიკური გარემოს კომერციულ ბანკზე გავლენის შესწავლის მიზნით, ინჰერენტული რისკის კადეგორიაში გასათვალისწინებელია:

- ა) კომერციული ბანკის ბალანსის სტრუქტურა;
- ბ) საპროცენტო ხასიათის აქცივები და ვალდებულებები;
- გ) აქცივებისა და ვალდებულებების დოლარიზაცია;
- დ) სასესხო პორტფელის სტრუქტურა - პროციკლური და კონტრციკლური სექტორების წილი და დინამიკა;
- ე) საზედამხედველო სტრეს-ტესტების შედეგები.

მიტიგანდის ნაწილში გასათვალისწინებელია:

- ა) სამეთვალყურეო საბჭოს გათვითცნობიერებულობა და ჩართულობა მაკროეკონომიკური გარემოსა და კომერციულ ბანკზე მის გავლენასთან დაკავშირებულ საკითხებში;
- ბ) მენეჯმენტის მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში სხვადასხვა მაკროეკონომიკური სცენარების გათვალისწინება;
- გ) კომერციული ბანკის მიერ სტრეს-ტესტების ჩატარების ხარისხი.

ამ ნაწილით განსაზღვრულის გარდა, კომერციული ბანკის სპეციფიკიდან გამომდინარე, შესაძლოა, გაანალიზდეს სხვადასხვა მაკროეკონომიკური გარემოს მახასიათებლის გავლენა კომერციული ბანკის ფინანსურ მდგომარეობაზე.

1.2.7. ჯგუფის სტრუქტურა

კომერციული ბანკების რისკის მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს მისი ჯგუფის სტრუქტურა, რადგან აღნიშნულზე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული კომერციული ბანკის რესურსებზე ხელმისაწვდომობა. ამასთან, ჯგუფის სხვა წევრებთან მჭიდრო ურთიერთკავშირი ზრდის რისკების სხვადასხვა ფორმის გადადების ალბათობას, რასაც კომერციული ბანკის რისკიანობაზე მნიშვნელოვანი გავლენის მოხდენა შეუძლია. შესაბამისად, ჯგუფის სტრუქტურის შეფასება რისკების შეფასების სისცემის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ელემენტს წარმოადგენს.

ჯგუფის სტრუქტურის ინჰერენტული რისკის შეფასებისას გასათვალისწინებელია:

- ა) მფლობელობის სტრუქტურა:

ა.ა) აქციონერებისა და ბენეფიციარი მფლობელების კაპიტალის წარმოშობის წყაროები;

ა.ბ) მფლობელობის კონცენდრაცია, მათ შორის, სამომავლო სტრატეგიის გათვალისწინებით.

ბ) კომერციული ბანკისა და ჯგუფის დამოუკიდებლობა; კომერციული ბანკის და ჯგუფის/მშობელი საწარმოს ერთმანეთისგან დამოუკიდებლობის ხარისხი, მათ შორის, ფინანსური და ადამიანური რესურსების დამოუკიდებლობის კუთხით. დამოუკიდებელი შიდა კონტროლის ფუნქციები;

გ) მშობელი საწარმოს უმაღლესი მენეჯმენტის შესაფერისობა;

დ) კომერციული ბანკის ინვესტიციები:

დ.ა) განხორციელებული ინვესტიციების მომგებიანობა;

დ.ბ) სამომავლო საინვესტიციო სტრატეგია;

ე) ჯგუფის წევრებს შორის ტრანზაქციები:

ე.ა) კომერციული ბანკისა და ჯგუფის წევრებს შორის და შიდაჯგუფურ ტრანზაქციებთან, მათ შორის, ჯგუფთაშორის აუტოსორინგთან დაკავშირებული რისკები;

ე.ბ) Moral Hazard¹³ რისკი;

ე.გ) საზედამხედველო არბიტრაჟის¹⁴ რისკი;

ე.დ) ჯგუფის წევრობით გამოწვეული ინტერესთა კონფლიქტის რისკი;

ვ) Contagion risks¹⁵ - ჯგუფის წევრებს შორის კორელაციასთან დაკავშირებული რისკები:

ვ.ა) ფინანსური რისკის გადადების რისკი;

ვ.ბ) რეპუტაციული რისკის გადაცემა;

ვ.გ) რეიტინგი, მათ შორის, ჯგუფის რომელიმე წევრის რეიტინგის გავლენა კომერციულ ბანკზე ან ჯგუფის სხვა წევრების რისკების გავლენა კომერციული ბანკის რეიტინგზე.

ზ) ჯგუფის სტრუქტურა (ფართო ჯგუფი):

ზ.ა) ჯგუფის სტრუქტურის კომპლექსურობასა და ზომასთან დაკავშირებული რისკები;

¹³ ჯგუფის წევრის მიერ დამატებითი რისკების გაწევა (გადაჭარბებული რისკების აღება) სხვა ჯგუფის წევრის დახმარების იმედად.

¹⁴ ბანკის მიერ საქმიანობის ან ტრანზაქციის ისეთი ფორმით/გზით განხორციელება, რომლის შედეგადაც ხდება კანონმდებლობით განსაზღვრული მოთხოვნებისა და შეზღუდვების არიდება ან შემსუბუქება.

¹⁵ "გადადების" რისკი - პრობლემები, რომელიც შეიძლება შეექმნას ("გადაედოს") ბანკს რომელიმე რეგულირებული ან არარეგულირებული ჯგუფის წევრის ან მათი დაკავშირებული მხარისგან, მათ შორის აფილირებული, ტრასტის ან სხვა საწარმოებისგან. აღნიშნული გულისხმობს ბანკზე როგორც ფინანსური სირთულეების, ასევე რეპუტაციული და სამართლებრივი რისკების გადადებას.

ზ.ბ) რეგულირებად და არარეგულირებად სექტორებში განხორციელებულ ინვესტიციებთან დაკავშირებული რისკები და არარეგულირებადი სექტორების წილი;

ზ.გ) ჯგუფის სტრატეგია, მიზნები და ამოცანები;

ზ.დ) ანგარიშგების სისტემის გამართულობა კომერციულ ბანკსა და ჯგუფს შორის, რაც ასევე გულისხმობს, დამოუკიდებლობის პრინციპის გათვალისწინებით, უმაღლესი მენეჯმენტის მიერ ინფორმაციის ფლობას ჯგუფის რისკებსა და სამომავლო სტრატეგიაზე;

ზ.ე) შერწყმასთან ან მნიშვნელოვანი წილის შეძენასთან დაკავშირებული რისკები, მათ შორის, იმის გათვალისწინება რამდენად დაცულია ასეთი ტრანზაქციების დროს გაშლილი მკლავის პრინციპი.

მიდიგანდის ნაწილში გაითვალისწინება:

ა) სამეთვალყურეო საბჭოს გათვითცნობიერებულობა და ჩართულობა ზემოაღნიშნული რისკების მონიტორინგთან დაკავშირებულ საკითხებში;

ბ) კომერციული ბანკის კორპორაციული მართვის პრაქტიკა, მათ შორის:

ბ.ა) დამოუკიდებელი განსჯის უნარი (Independence of mind) და ფიდუციარული ვალდებულებები;

ბ.ბ) კომერციული ბანკის უმაღლესი მენეჯმენტის გათვითცნობიერებულობა ჯგუფის სტრუქტურისა და ჯგუფიდან მომავალი რისკების შესახებ.

ამ ნაწილით განსაზღვრულის გარდა, კომერციული ბანკის სპეციფიკიდან გამომდინარე, შესაძლოა, შესწავლილ იქნეს ჯგუფის სტრუქტურასთან დაკავშირებული სხვა მნიშვნელოვანი საკითხები.

1.2.8. კორპორაციული მართვა

კორპორაციული მართვის კატეგორიაში ინჰერენტული რისკის და მიდიგანდის შეფასება მოიცავს ერთსა და იმავე შემდეგ ელემენტებს:

ა) **სამეთვალყურეო საბჭო** - სამეთვალყურეო საბჭო პასუხისმგებელია მთლიანი ინსტიტუტის რისკის აპედიტის განსაზღვრაზე. სამეთვალყურეო საბჭოსა და მასთან არსებული კომიტეტების წევრების განათლება, გამოცდილება, კვალიფიკაცია, რაოდენობა უნდა შეესაბამებოდეს კომერციული ბანკის საქმიანობის მასშტაბებსა და კომპლექსურობას. სამეთვალყურეო საბჭოაქტიურად უნდა იყოს ჩართული აღმასრულებელი მენეჯმენტის მონიტორინგის პროცესში. შესაბამისად, შეფასებისას მხედველობაში მიიღება შემდეგი საკითხები:

ა.ა) აღმასრულებელი ფუნქციებისგან მკაფიოდ გამიჯნული როლები, პასუხისმგებლობები და სათანადო კომუნიკაციის სისტემები;

ა.ბ) სამეთვალყურეო საბჭოს შემადგენლობა - სამეთვალყურეო საბჭოს წევრების შერჩევისას დივერსიფიცირებული კვალიფიკაციისა და განათლების გათვალისწინება; სამეთვალყურეო საბჭოს წევრების

ინდივიდუალური და ჯამური შესაფერისობა; დამოუკიდებელი წევრების არსებობა, სამეთვალყურეო საბჭოს წევრთა რაოდენობის შესაბამისობა კომერციული ბანკის საქმიანობასთან და მასშტაბთან; სამეთვალყურეო საბჭოს შემადგენლობაში გენდერული ბალანსის დაცვა;

ა.გ) სამეთვალყურეო საბჭოს თავმჯდომარის როლი, დამოუკიდებლობა (ან უფროსი დამოუკიდებელი წევრის არსებობა), ჩართულობა;

ა.დ) ინცერესთა კონფლიქტთან დაკავშირებული რისკები: ხშირი ინცერესთა კონფლიქტის რისკი, რომელიც ხელს უშლის სამეთვალყურეო საბჭოს წევრს დაკისრებული ვალდებულებების ჯეროვნად შესრულებაში ან მონაწილეობა ისეთი საკითხების განხილვაში, სადაც საბჭოს წევრს აქვს ინცერესთა კონფლიქტი;

ა.ე) დომინანტი პირის რისკი (key person risk);

ა.ვ) სამეთვალყურეო საბჭოს პასუხისმგებლობა და ეფექტიანობა; სამეთვალყურეო საბჭოს წევრთა მიერ დამოუკიდებელი განსჯის, სათანადო ძალისხმევისა და ჩართულობის გამოვლენა;

ა.ზ) სამეთვალყურეო საბჭოს მიერ განსაზღვრული კომერციული ბანკის სტრატეგიის გამართულობა და ადეკვატურობა, მათ შორის, გარემოსდაცვითი, სოციალური და მმართველობითი (Environmental, Social and Governance – ESG) საკითხების სათანადო ინტეგრაცია კომერციული ბანკის სტრატეგიულ მიზნებში. სამეთვალყურეო საბჭოს დონეზე არსებული პროცესები, რომლებიც ემსახურება კომერციული ბანკის სტრატეგიული მიზნების შესრულებას და შესრულების მონიტორინგს, მათ შორის, რისკის აპედიცის, ფინანსური საქმიანობის, კაპიტალის ადეკვატურობის, კაპიტალის დაგეგმვის, ლიკვიდობის, რისკის პროფილის, რისკის კულტურის, ანაზღაურების სისტემისა და უმაღლესი მენეჯმენტის ზედამხედველობას;

ა.თ) სამეთვალყურეო საბჭოს დონეზე შექმნილი კომიდეცების, მათ შორის, აუდიტისა და რისკების კომიდეცების ფუნქციონირება და ეფექტიანობა, საკმარისი დამოუკიდებელი წევრების არსებობა და წევრების შესაბამისი კომპეტენცია კომიდეცისთვის დაკისრებულ ვალდებულებებთან.

ა.ი) აქციონერებთან კომუნიკაცია, მათი ინფორმირებულობის უზრუნველყოფა და თანაბარზომიერი მოპყრობა;

ა.კ) ზედამხედველთან კომუნიკაცია.

ბ) დირექტორატი - დირექტორატი პასუხისმგებელია კომერციული ბანკის ყოველდღიურ მართვაზე. დირექტორატი შეუძლია მნიშვნელოვნად იმოქმედოს კომერციული ბანკის ფინანსურ მდგომარეობაზე, პოლიტიკების გაუმჯობესებასა და სამეთვალყურეო საბჭოს მიერ დამტკიცებული სტრატეგიის დანერგვაზე. დირექტორატი ასევე მნიშვნელოვან როლს ასრულებს რისკის მართვის სისტემის შესაფერისობასა და ეფექტიანობაზე. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია დირექტორატის წევრების გათვითცნობიერებულობა მის დაქვემდებარებაში მყოფი ბიზნეს ერთეულების მატერიალურ პროდუქტებთან და რისკებთან დაკავშირებით. როგორც სამეთვალყურეო საბჭოს შემთხვევაში, ასევე დირექტორატის შესაფერისობის განსაზღვრისას, მნიშვნელოვანია, როგორც თითოეული წევრის, ასევე ჯამურად, მათი შესაფერისობა კომერციული ბანკის საქმიანობის მასშტაბებსა და კომპლექსურობასთან. აღნიშნულიდან გამომდინარე, შეფასებისას გასათვალისწინებელია შემდეგი საკითხები:

ბ.ა) სამეთვალყურეო საბჭოს მიერ დოკუმენტურად განსაზღვრული დირექტორადის წევრთა როლები და პასუხისმგებლობები, მათ შორის, ფორმალური დელეგირების სისტემები; არაფორმალური მმართველობის შემთხვევები;

ბ.ბ) დივერსიფიცირებული კვალიფიკაციისა და განათლების გათვალისწინება - შესაფერისობის კრიტერიუმებთან ინდივიდუალური და ჯამური შესაბამისობა;

ბ.გ) ინტერესთა კონფლიქტთან დაკავშირებული რისკები: ხშირი ინტერესთა კონფლიქტის რისკი, რომელიც ხელს უშლის დირექტორადის წევრს დაკისრებული ვალდებულებების ჯეროვნად შესრულებაში ან მონაწილეობა ისეთი საკითხების განხილვაში სადაც დირექტორადის წევრს აქვს ინტერესთა კონფლიქტი;

ბ.დ) დომინანტი პირის რისკი (key person risk);

ბ.ე) კომუნიკაცია და ანგარიშგება სამეთვალყურეო საბჭოსთან.

გ) რისკების მართვა და შიდა კონტროლი - რისკების მართვისა და შიდა კონტროლის ეფექტიანობაში სამეთვალყურეო საბჭოს პასუხისმგებლობა განისაზღვრება ძირითადი რისკების სტრატეგიის დამტკიცებითა და ბიზნეს გარემოს ცოდნით. რისკების მართვისა და შიდა კონტროლის მექანიზმები დაკავშირებულია კომერციული ბანკის საქმიანობის მასშტაბებთან, ზომასთან და ოპერაციებთან. შესაბამისად, შეფასებისას გასათვალისწინებელია შემდეგი საკითხები:

გ.ა) ადეკვატური რისკის სტრატეგიის, რისკის აპეტიტის ჩარჩოსა და რისკების მართვის ჩარჩოს შემუშავება, მათ შორის, გარემოსდაცვითი, სოციალური და მმართველობითი (Environmental, Social and Governance – ESG) რისკების სრულად ინტეგრაციით; პრაქტიკაში მათი ეფექტიანი განხორციელება (მათ შორის, დაცვის სამი ხაზის არსებობა) და ეფექტიანი კომუნიკაცია, როგორც ინდივიდუალურ, ასევე კონსოლიდირებულ დონეზე;

გ.ბ) რესურსების ადეკვატურობა და დამოუკიდებლობა;

გ.გ) დამოუკიდებელი რისკის მართვის ფუნქციის მიერ რისკის გაზომვის, შეფასებისა და მონიტორინგის შესაბამისი პროცესების უზრუნველყოფა;

გ.დ) ინტერესთა კონფლიქტის მართვა;

გ.ე) რისკების მართვასთან დაკავშირებით სამეთვალყურეო საბჭოსთან და მენეჯმენტთან შიდა ანგარიშგების გამართული სისტემები;

გ.ვ) შიდა აუდიტისა, რისკების მართვისა და შესაბამისობის სამსახურის (Compliance) ეფექტიანობა;

გ.ზ) შიდა აუდიტის დამოუკიდებლობა, მკაფიოდ განსაზღვრული ფუნქციები, პასუხისმგებლობები და უფლებამოსილებები, საკმარისი ადამიანური და ფინანსური რესურსის არსებობა, სრული წვდომა კომერციული ბანკის შიდა ინფორმაციასთან და ანგარიშვალდებულება და თავისუფალი წვდომა აუდიტის კომიტეტთან/სამეთვალყურეო საბჭოსთან. ზედამხედველთან შეუფერხებელი და ღია კომუნიკაცია;

გ.თ) რისკების მართვის დირექტორის კვალიფიკაცია, დამოუკიდებლობა, სამუშაო გამოცდილება, და სათანადო უფლებამოსილებები, ანგარიშვალდებულება და თავისუფალი წვდომა რისკების კომიტეტთან/სამეთვალყურეო საბჭოსთან; ზედამხედველთან შეუფერხებელი და ღია კომუნიკაცია;

გ.ი) სტრეს-ტესტების ჩატარების ხარისხი და ეფექტიანობა; დირექტორადის ჩართულობა სტრეს-ტესტების დაგეგმვისა და განხორციელების პროცესში; კომერციული ბანკის შესაძლებლობა და ინფრასტრუქტურა, მათ შორის, მონაცემების ხარისხი, რომელიც საჭიროა სტრეს-ტესტების ჩატარებისათვის;

გ.კ) აუტოსორსინგის პოლიტიკა და სტრატეგია, რომელიც ითვალისწინებს აუტოსორსინგის გავლენას კომერციული ბანკის საქმიანობაზე და აღნიშნული საქმიანობით გამოწვეულ რისკებს;

გ.ლ) კომერციულ ბანკში არსებული ეთიკის ჯანსაღი კულტურა და ეფექტური პოლიტიკა-პროცედურები, მათ შორის, ანონიმური მხილების (whistleblowing) სისტემის და პროცედურების გამართულობა და დამოუკიდებლობა;

გ.მ) ახალი პროდუქტის დამტკიცების პოლიტიკა-პროცედურები, მათ შორის, მატერიალური ცვლილების შემთხვევები;

გ.ნ) გაჯანსაღების გეგმის ეფექტურობა, ხარისხი და შესაბამისობა, სამეთვალყურეო საბჭოსა და შიდა აუდიტის ჩართულობა გაჯანსაღების გეგმის შეფასებასა და განხილვაში.

დ) ანაზღაურების და მოცივაციის სისტემა - კომერციული ბანკის ანაზღაურების პოლიტიკა შესაბამისობაში უნდა იყოს საერთაშორისო სტანდარტებთან და კანონმდებლობით დადგენილ საზედამხედველო სტანდარტებთან. ანაზღაურებისა და მოცივაციის სისტემა მუდმივ შესაბამისობაში უნდა იყოს კომერციული ბანკის რისკის აპეტიტთან და მის გრძელვადიან ინტერესებთან. აღნიშნული სისტემები არცერთ რგოლზე არ უნდა აჩენდეს გადაჭარბებული რისკების ალების მოცივაციას. სათანადოდ უნდა მოხდეს მატერიალური რისკის ამტკიცების პირების იდენტიფიცირება. დაცული უნდა იყოს თანაფარდობა ფიქსირებულ და ცვალებად ანაზღაურებებს შორის. მნიშვნელოვანია, რომ მატერიალური რისკის ამტკიცების ცვალებადი ანაზღაურების დიდი ნაწილი იყოს გადავადებული და მათი გადახდა დამოკიდებული იყოს ალებული რისკების მატერიალიზებაზე. დამოუკიდებელი ფუნქციების ანაზღაურება უნდა იძლეოდეს კვალიფიციური და ადეკვატური რესურსების შენარჩუნების საშუალებას და საფრთხეს არ უნდა უქმნიდეს მათ ობიექტურობას. ანაზღაურების სისტემის შეფასებისას ასევე გაითვალისწინება ჯგუფის დონეზე არსებული ჯანსაღი ანაზღაურების პოლიტიკა.

ამ ნაწილით განსაზღვრულის გარდა, კორპორაციული მართვის სხვა ელემენტები შესაფასებელი იქნება კომერციული ბანკის სპეციფიკიდან გამომდინარე და პროპორციულობის პრინციპის გათვალისწინებით. აღნიშნულმა, მისი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, შესაძლოა მოიცვას ფულის გათეთრების აღკვეთის მიმართულებით მენეჯმენტის გათვითცნობიერებულობა და შესაბამისი ღონისძიებები.

1.2.9. საერთო რისკი რესურსებამდე, რესურსები და საერთო რისკი რესურსების შემდგომ

კომერციული ბანკების თითოეული რისკის კადეგორიის შეფასებაში მიღებული ქულისა და წონის გადამრავლების შეკრება იძლევა საერთო რისკის ქულას რესურსებამდე. აღნიშნულის შემდგომ ხდება კომერციული ბანკების რესურსების ანალიზი. რესურსებზე წვდომა, რისკების რეალიზაციით მიღებული ზარალის გაუვნებელყოფის მნიშვნელოვან წყაროს წამოადგენს. ანალიზისას ყურადღება ექცევა, თუ რა რესურსებზე აქვს კომერციულ ბანკს პოტენციური წვდომა უარყოფითი ცენდენციების განვითარების შემთხვევაში. აღნიშნულში შეიძლება, გათვალისწინებულ იქნეს სტრუქტურულ სიფუაციაში ძირითადი აქციონერის ან ბენეფიციარი მფლობელის ისტორიული ან პოტენციური მხარდაჭერა, მაგალითად, მშობელი საწარმოს მიერ კომერციულ ბანკში დამატებითი ინვესტიციის განხორციელების, მათ შორის, გარე ინვესტიციებისგან რესურსების მოზიდვის გზით. ასევე, შესაძლოა გათვალისწინებულ იქნეს კომერციული ბანკის კაპიტალსა და ლიკვიდობაზე ხელმისაწვდომობა და ეფექტური გაჯანსაღების შესაძლებლობა. ასეთი რესურსების არსებობა დამატებით წყაროს წამოადგენს მოულოდნელი ზარალის დაფარვისა და კომერციული ბანკის საქმიანობის შეუფერხებლად გაგრძელების უზრუნველყოფისთვის. რესურსების გაანალიზების შემდგომ, განისაზღვრება კომერციული ბანკების საერთო რისკის პროფილი - კომერციული ბანკის საერთო რისკი რესურსების შემდგომ.

2. რისკების შეფასების პროცესის მიმდინარეობა და კომერციული ბანკებისთვის GRAPE შეფასების შედეგების გაცნობა

სტანდარტული საზედამხედველო საქმიანობის ფარგლებში, ეროვნული ბანკის მიერ ხდება კომერციული ბანკებისგან შესაბამისი ინფორმაციის მიღება უწყვეტ რეჟიმში. შესაბამისი სტრუქტურული ერთეულები მუდმივ რეჟიმში ამუშავებენ მიღებულ ინფორმაციას, რაც, გარდა სტანდარტული საზედამხედველო და პრუდენციული მიზნებისა, რისკების საერთო შეფასების პროგრამის მიზნებისთვისაც გამოიყენება.

რისკების შეფასების პროცესი თებერვლის პირველ კვირაში იწყება. შეფასების პროცესში, კომპეტენციის გათვალისწინებით, შესაბამისი სტრუქტურული ერთეულები (დეპარტამენტები და განყოფილებები) არიან ჩართულები, ხოლო საბოლოო გადაწყვეტილებას რისკების შეფასების ძირითად საკითხებზე ეროვნული ბანკის საფინანსო სექტორის ზედამხედველობის კომიტეტი იღებს.

ეროვნული ბანკი როგორც შეფასების პროცესში, ისე შეფასების შემდეგ აქტიურად თანამშრომლობს და მუდმივ დიალოგშია კომერციულ ბანკებთან და მის ადმინისტრაციებთან. რისკების შეფასების შედეგად, საჭიროების შემთხვევაში, საზედამხედველო ზომების შესახებ წინადადების შემუშავების შემდგომ საზედამხედველო ზომებთან დაკავშირებით კომერციულ ბანკთან კომუნიკაცია, როგორც წესი, ხდება იმ ძირითად არგუმენტებთან ერთად, რაც გახდა შესაბამისი

საზედამხედველო ზომების წინადადებაში გათვალისწინების საფუძველი და რაციონალი.

კომერციული ბანკები, როგორც უშუალოდ შეფასების პროცესში, ისე შეფასების პროცესის დასრულების შემდგომ, ეროვნულ ბანკს წარუდგენენ საკუთარ მოსაზრებებსა და არგუმენტებს რისკების შეფასების შედეგებსა თუ ეროვნული ბანკის მიერ დაგეგმილ საზედამხედველო ზომებთან დაკავშირებით. კერძოდ, მაისის ბოლო რიცხვებში (ან მეორე ციკლისას¹⁶ - ნოემბრის ბოლო რიცხვებში) ეროვნული ბანკი რისკების შეფასების შედეგების შესახებ წერილს გზავნის თითოეული კომერციული ბანკის სამეთვალყურეო საბჭოსთან, დირექტორატთან და შიდა აუდიტის სამსახურის უფროსთან. კომერციულ ბანკთან გაგზავნილი წერილი, მინიმუმ, შემდეგ ელემენტებს მოიცავს:

ა) რისკების შეფასების პროცესში იდენტიფიცირებული ისეთი მატერიალური საკითხები, რომლებიც წინა პერიოდთან შედარებით გაუმჯობესდა;

ბ) რისკების შეფასების პროცესში იდენტიფიცირებული არსებული და პოტენციური რისკები და სისუსტეები რისკების კატეგორიების მიხედვით. აღნიშნული, შესაძლოა, მოიცავდეს როგორც ინჰერენტული რისკების, ასევე მიდიგანტების შეფასებას;

გ) კომერციული ბანკებისთვის დაწესებული წმინდა GRAPE ბუფერის ოდენობა რისკების მიდიგაციის მიზნით;

დ) ვადა, რომლიდანაც კომერციულ ბანკს ევალუება ეროვნული ბანკის მიერ განსაზღვრული წმინდა GRAPE ბუფერის დაცვა, რომელიც შესაძლოა, განისაზღვროს არაუმეტეს 1 წლით;

გარდა ჩამოთვლილისა, ეროვნულმა ბანკმა, შესაძლოა, კომერციულ ბანკს განუსაზღვროს იდენტიფიცირებული რისკებისა და სისუსტეების აღმოფხვრის მიზნით განსახორციელებელი ქმედებები, ღონისძიებები და მოსთხოვოს მათი შესრულება გარკვეულ ვადებში, ან თავად კომერციულ ბანკს მოსთხოვოს სამოქმედო გეგმის წარმოდგენა შესრულების ანგარიშის პერიოდულად წარმოდგენის ვალდებულებასთან ერთად.

აღნიშნული წერილის გაზიარების შემდგომ კომერციულ ბანკებს ეძლევათ ვადა, არაუმეტეს 20 სამუშაო დღისა, მათი მოსაზრებების წარდგენისა და კონსულტაციებისათვის.

კონსულტაციების შემდგომ, საბოლოო შეჯერებული წერილი, რომელშიც აღნიშნულია კომერციული ბანკის სისუსტეები/ხარვეზები, საზედამხედველო ზომები და კომერციული ბანკისთვის მისანიჭებელი ქულები საბოლოოდ მტკიცდება საფინანსო სექტორის ზედამხედველობის კომიტეტის მიერ. დამტკიცებული წერილები, შესაბამისი ვადებით, განმეორებით ეგზავნება კომერციული ბანკის სამეთვალყურეო საბჭოს, დირექტორატსა და შიდა აუდიტის

¹⁶ რისკების შეფასების ციკლებს შორის პერიოდი წარმოადგენს წელიწადნახევარს, კერძოდ, საბოლოო წერილის გაგზავნიდან 1 წლის განმავლობაში ბანკებს მიეცემათ საშუალება გადაჭრან სხვადასხვა საკითხები GRAPE-თან მიმართებით, ხოლო დანარჩენი 6 თვის განმავლობაში, ეროვნული ბანკი ხელახლა განახორციელებს GRAPE-თან დაკავშირებულ იგივე პროცედურას

სამსახურის უფროსს არაუგვიანეს ივლისის პირველი ნახევრისა (ან მეორე ციკლისას - არაუგვიანეს დეკემბრის პირველი ნახევრისა).

საბოლოო წერილის გაგზავნის შემდგომ ეროვნული ბანკი, საკუთარი ან/და კომერციული ბანკის ინიციატივით, ხვდება კომერციული ბანკის დირექტორადის ან/და სამეთვალყურეო საბჭოს წარმომადგენლებს, რის ფარგლებშიც განიხილება ეროვნული ბანკის მიერ განსაზღვრული საზედამხედველო ზომების რაციონალი, იდენტიფიცირებული რისკები და მათი წარმოშობის მიზეზები, მიდიგირების საუკეთესო მექანიზმები და სხვა საკითხები. დიალოგის ინტენსიურობისა და სიხშირის განსაზღვრად, ეროვნული ბანკი იცავს პროპორციულობის პრინციპს და მხედველობაში იღებს რიგ ფაქტორებს, მათ შორის, საკითხის მატერიალურობას ან/და კომერციული ბანკის ან/და რისკის სისტემურ მნიშვნელობას.

რისკების შეფასების პროგრამის (GRAPE) პროცესის დასრულების შემდგომ, მას შემდეგ, რაც დამტკიცდება წერილის საბოლოო ვერსია, ეროვნული ბანკი გააგრძელებს კომერციული ბანკების რისკების შეფასების პროგრამის ფარგლებში შეფასებას ამ სახელმძღვანელოთი განსაზღვრული პრინციპით, წელიწადნახევრის განმავლობაში. აღნიშნული გულისხმობს, რომ უკანასკნელი წერილის გაგზავნიდან 1 წლის განმავლობაში კომერციულ ბანკს მიეცემა საშუალება, გადაჭრას სხვადასხვა საკითხები GRAPE-თან მიმართებით, ხოლო დანარჩენი 6 თვის განმავლობაში, ეროვნული ბანკი ხელახლა განახორციელებს ამ სახელმძღვანელოთი განსაზღვრულ შეფასების პროცედურას.

3. საზედამხედველო ზომები

ეროვნული ბანკის მიერ ერთი ან რამდენიმე საზედამხედველო ზომის მიღება, შესაბამისად, კომერციული ბანკის მიერ განსახორციელებელი ქმედებები და ღონისძიებები შეფასებაში გამოვლენილი ნაკლოვანებების აღმოფხვრასა და სხვადასხვა რისკის კატეგორიის დონეების შემცირებას ისახავს მიზნად. მათ შორის, ასეთი ზომა შესაძლოა გულისხმობდეს კომერციული ბანკისთვის მაღალი რისკის მიდიგაციის მიზნით საჭირო რესურსების ოდენობის გაზრდის მოთხოვნას.

საზედამხედველო ზომები შესაძლებელია, უწყვეტი საზედამხედველო ციკლის ნებისმიერ ფაზაში იქნეს მიღებული, იქნება ეს კომერციული ბანკის საერთო რისკის, თუ ცალკეული რისკის კატეგორიის შეფასება, ან ნებისმიერი სხვა ინფორმაციის მიღების შედეგად, რასაც ეროვნული ბანკი ჩათვლის დროული რეაგირების საფუძვლად.

ნებისმიერი სახის საზედამხედველო ზომის, მათ შორის, "კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ" საქართველოს კანონით განსაზღვრული საზედამხედველო ზომების მიღებისას, ეროვნული ბანკი ხელმძღვანელობს იმავე კანონით განსაზღვრული პროპორციულობის პრინციპითა და მისი კრიტერიუმებით, რაც

უზრუნველყოფს არსებული რისკისა თუ დარღვევის საპასუხოდ ეროვნული ბანკის პროპორციულ და თანაზომიერ რეაგირებას.

რისკების შეფასების პროცესი, მისი შედეგების საზედამხედველო პროცესში ასახვა, საზედამხედველო ზომების შესრულების მონიტორინგი, ახალი საზედამხედველო ზომების მიღება და რისკების ხელახალი შეფასება უწყვედი საზედამხედველო ციკლია და საერთო საზედამხედველო პროცესის ნაწილია.

ეროვნული ბანკი GRAPE-ის ცალკეული ელემენტების შეფასებისას გამოვლენილი ხარვეზების, სისუსტეებისა და მთლიანი GRAPE შეფასების საფუძველზე საზედამხედველო ზომების გამოყენებისას ითვალისწინებს, მათ შორის, ერთ ან რამდენიმე შემდეგ ელემენტს:

ა) ხარვეზების/სისუსტეების მაფერიალურობა და პოტენციური ზეგავლენა შესაბამისი ზომების მიუღებლობის შემთხვევაში;

ბ) საზედამხედველო ზომების პროპორციულობა GRAPE-ის კონკრეტული ელემენტის საერთო შეფასებასთან (და მთლიანად GRAPE შეფასებასთან);

გ) ფულის გათეთრების/ცერორიზმის დაფინანსების რისკებთან დაკავშირებული ხარვეზების/სისუსტეების მიმართ შესაბამისი საზედამხედველო ზომების ან სხვა ადმინისტრაციული ღონისძიებების გამოყენების საჭიროება, ფულის გათეთრების/ცერორიზმის დაფინანსების რისკების შესაბამის ზედამხედველებთან განხილვების შემდგომ;

დ) აღნიშნულ ხარვეზებთან/სისუსტეებთან დაკავშირებული პრობლემების აღმოფხვრის შესაძლებლობა სხვა ზომების გამოყენების შედეგად;

ე) იმავე მიზნების მიღწევის შესაძლებლობა კომერციულ ბანკზე ნაკლები ადმინისტრაციული ან/და ფინანსური ზეგავლენის მქონე სხვა ზომების გამოყენებით;

ვ) საზედამხედველო მიზნების მისაღწევად ზომების გამოყენების ოპტიმალური დონე და ხანგრძლივობა;

ზ) გამოვლენილი რისკებისა და ხარვეზების კორელირების ან/და ურთიერთგაძლიერების შესაძლებლობა, რამაც შესაძლოა საზედამხედველო ზომების გამკაცრება გამოიწვიოს.

4. რისკებზე დაფუძნებული ზედამხედველობა - რისკების შეფასების პროცესი და თითოეული ბანკის საზედამხებლო ყურადღების დონის განსაზღვრა

რისკებზე დაფუძნებული ზედამხედველობა უწყვეტი პროცესია და ამ სახელმძღვანელოთი განსაზღვრული რისკების შეფასება აღნიშნული პროცესის ერთ-ერთი შემადგენელი კომპონენტია, რომლის შედეგადაც ეროვნული ბანკი:

ა) თითოეული კომერციული ბანკის ქრილში აიდენტიფიცირებს რისკებსა და სისუსტეებს, საჭიროების შემთხვევაში, შეიმუშავებს ინდივიდუალურ საზედამხებლო გეგმას იდენტიფიცირებული რისკების მიხედვით და განსაზღვრავს მისაღებ საზედამხებლო ზომებს, მათ შორის, კომერციული ბანკის მხრიდან განსახორციელებელ ქმედებებსა და ღონისძიებებს, რომელთა ნაწილიც შესაძლოა, თავის მხრივ, უკვე ასახული იყოს რისკების შეფასების შედეგების შესახებ კომერციულ ბანკთან გაგზავნილ წერილში (დანვრილებით საზედამხებლო გეგმის კომპონენტებთან დაკავშირებით იხ. მე-6 ქვეთავი - საზედამხებლო გეგმის შემუშავება, გეგმის შესრულების მონიტორინგი და მისი შეუსრულებლობისას მისაღები ზომები);

ბ) კომერციული ბანკების რისკებისა და მათი პოტენციური ზეგავლენის შეფასებების შედეგად, თითოეული კომერციული ბანკის ქრილში განისაზღვრება საზედამხებლო ყურადღების დონე და ხდება შესაბამის მიდგომებზე შეჯერება, რაც გავლენას ახდენს ეროვნული ბანკის საზედამხებლო გეგმასა და საზედამხებლო რეგულაციების განაწილებაზე (*ცხრილი N2*).

ცხრილი N2. საზედამხებლო ყურადღების დონე

პოტენციური ზეგავლენა	რისკების შეფასების შედეგები				
	დაბალი	საშუალოზე დაბალი	საშუალო	საშუალოზე მაღალი	მაღალი
უკიდურესად მაღალი					
მაღალი					
საშუალო					
მცირე					

	ნორმალური
	მოითხოვს საზედამხებლო ყურადღებას
	მოითხოვს გაზრდილ საზედამხებლო ყურადღებას
	მოითხოვს მაღალ საზედამხებლო ყურადღებას

პოტენციური ზეგავლენის გამოთვლის მიზნით ეროვნული ბანკი ითვალისწინებს ისეთ კრიტერიუმებს, როგორებიცაა: ზომა, ურთიერთკავშირები, ჩანაცვლების შესაძლებლობა, კომპლექსურობა, კრიტიკული ფუნქციები და ეფექტური რეზოლუციის შესაძლებლობა:

ზომა: კომერციული ბანკის გაკოტრებას, არაგონივრულ ქმედებას ან/და ოპერაციულ შეფერხებებს სავარაუდოა, რომ სისცემური გავლენა ექნება, თუ კომერციული ბანკის საქმიანობა სექტორის საქმიანობის დიდ წილს შეადგენს;

ურთიერთკავშირები: ურთიერთდაკავშირებულ კომერციულ ბანკებს სავარაუდოა, რომ უფრო მნიშვნელოვანი ზეგავლენა ექნებათ სექტორსა თუ სხვა ბანკებზე, ვიდრე ზომით გამოწვეულ გავლენას;

ჩანაცვლებადობა: ჩანაცვლებადობა გულისხმობს, თუ რამდენად ადვილად შეუძლიათ სხვა კომერციულ ბანკებს უზრუნველყონ კონკრეტული კომერციული ბანკების ფუნქციებისა და პროდუქტების ჩანაცვლება. ზოგიერთი საქმიანობა ან/და პროდუქტი შესაძლოა, არ იყოს ადვილად ჩანაცვლებადი და, შესაბამისად, სირთულეს წარმოადგენდეს მათი სხვა კომერციული ბანკისთვის გადაცემა კლიენტებისთვის მნიშვნელოვანი შეფერხებების შექმნის გარეშე.

კომპლექსურობა: ზედმეტად კომპლექსურ სტრუქტურასა და ბიზნეს მოდელებს აქვს პოტენციური სხვადასხვა სახის მნიშვნელოვანი რისკები ბუნდოვანი გახადონ, რასაც შესაძლოა, უფრო ფართო სისცემური გავლენა ჰქონდეს. კომერციული ბანკის კომპლექსური ჯგუფის სტრუქტურამ შესაძლოა, ეფექტური რეზოლუცია გაართულოს. რაც უფრო კომპლექსურია კომერციული ბანკი, შესაძლოა მისი რეზოლუციისთვის უფრო მეტი დრო და ხარჯები იყოს საჭირო და, შესაბამისად, უფრო დიდია მისი კლიენტებისთვის მნიშვნელოვანი შეფერხებების შექმნის საფრთხეც.

კრიტიკული ფუნქციები¹⁷: ზოგიერთი კომერციული ბანკი შესაძლოა, ახორციელებდეს ისეთ საქმიანობას ან/და ჰქონდეს ისეთი ფუნქციები, რომლებიც კრიტიკულად მნიშვნელოვანია ეკონომიკის ფუნქციონირებისა და ფინანსური სტაბილურობისთვის. კრიტიკულობაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს კომერციული ბანკის **ზომა, ურთიერთკავშირები, ჩანაცვლებადობა** ან/და გარკვეული საქმიანობის ან/და ბიზნეს ხაზის **კომპლექსურობა**. (მაგ.: კომერციული ბანკები, რომელთაც აქვთ მნიშვნელოვანი საბაზრო წილები საგადახდო სისცემებში, ასევე კომერციული ბანკები, რომლებიც სხვა კომერციული ბანკებისთვის კრიტიკულ ფუნქციებს ასრულებენ).

ეფექტური რეზოლუციის შესაძლებლობა: მიზანშეწონილი და ეფექტურად განხორციელებადი სარეზოლუციო სტრატეგიები, კომერციული ბანკის გაკოტრებისას საზოგადოებაზე პოტენციური გავლენის შემცირებისთვის არსებითია. კომერციული ბანკის ეფექტური რეზოლუციის შესაძლებლობა მნიშვნელოვანია მისი გაკოტრების შედეგად გამოწვეული უარყოფითი სისცემური გავლენების მინიმიზაციისთვის.

აღნიშნული პოტენციური ზეგავლენის ოთხი კრიტერიუმი - ზომა, ურთიერთკავშირები, ჩანაცვლებადობა და კომპლექსურობა - უნდა შეფასდეს სისცემურობის შეფასების მეთოდოლოგიის მიხედვით ([ლინკი](#)).

¹⁷ საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის, 2020 წლის 29 ივნისის, ბრძანება N129-04 "კომერციული ბანკის კრიტიკული ფუნქციების განსაზღვრისა და შეფასების წესის დამტკიცების შესახებ"

მიღებული შედეგების მიხედვით თითოეულ კომერციულ ბანკთან მიმართებით განისაზღვრება საზედამხებდველო ყურადღების დონე, რომელსაც შესაძლოა, ჰქონდეს ინტენსივობის 4 დონე:

ა) ნორმალური - რისკის პროფილი - მოსალოდნელია, რომ კომერციული ბანკი შეძლებს ბენეფიციარების წინაშე მისი ვალდებულებების შესრულებას. ეროვნული ბანკის შეფასებით, ასეთ კომერციული ბანკს აქვს მძლავრი მმართველობისა და კონტროლის ჩარჩო, ძლიერი კაპიტალის პოზიცია და დაკომპლექცებულია პასუხისმგებლიანი პირებით. ამ რისკის პროფილის კომერციული ბანკს აქვს შესაძლებლობა, შეინარჩუნოს მოულოდნელი დანაკარგები, არსებული რესურსების ფარგლებში, მის ფინანსურ სიტუაციაზე მნიშვნელოვანი უარყოფითი ზეგავლენის გარეშე;

ბ) მოითხოვს საზედამხებდველო ყურადღებას - რისკის პროფილი - მოსალოდნელია, რომ კომერციული ბანკი შეძლებს ბენეფიციარების წინაშე არსებული ვალდებულებების შესრულებას მოკლე და საშუალო ვადიან პერსპექტივაში, თუმცა, არსებობს რისკის პოზიციის ისეთი ასპექტები, რომლებმაც შესაძლოა, შექმნან რისკები უკიდურესად არახელსაყრელი გარემოებების დადგომისას, რაც ეროვნული ბანკის მიერ უფრო კომპლექსურ დაკვირვებას საჭიროებს. საყურადღებო არეალი შესაძლოა წარმოიქმნას მაღალი ინჰერენტული რისკიდან ან/და მართვასა და კონტროლებში იდენტიფიცირებადი, მაგრამ არა კრიტიკული სისუსტე(ებ)იდან, რომლებიც გამოსწორებას საჭიროებს;

გ) მოითხოვს გაზრდილ საზედამხებდველო ყურადღებას - რისკის პროფილი - ოპერაციები წარმართება იმგვარად ან/და კომერციული ბანკს აქვს ისეთი ზოგადი მდგომარეობა, რაც ბენეფიციარებს ან/და ფინანსურ სისტემას პოტენციურად რისკის ქვეშ აყენებს. აღნიშნული რისკების აღმოსაფხვრელად, ოპერაციების წარმართვის ან/და კომერციული ბანკის მდგომარეობის გაუმჯობესებაა საჭირო. კომერციული ბანკისთვის აღნიშნული რისკის პროფილის მინიჭებისას, ეროვნული ბანკის ზედამხებდველებმა დაუყოვნებლივ უნდა აცნობონ ამის შესახებ კომერციულ ბანკს, ნათლად მიუთითონ აღნიშნულის მიზეზები, მდგომარეობის გამოსწორების მიზნით მოსთხოვონ კომერციული ბანკს მოკლევადიან პერიოდში მდგომარეობის აღდგენაზე მუშაობის დაწყება და შემდგომ სხვა გამოვლენილი ხარვეზების აღმოფხვრა.

დ) მოითხოვს მაღალ საზედამხებდველო ყურადღებას - რისკის პროფილი - აღნიშნული კატეგორია გულისხმობს, რომ რისკების შეფასების შედეგებისა და კომერციული ბანკის კრიტიკული პოტენციური ზეგავლენიდან გამომდინარე, კომერციული ბანკი უნდა იყოს ინტენსიური საზედამხებდველო რეჟიმის ქვეშ. ეროვნული ბანკის ზედამხებდველებმა დაუყოვნებლივ უნდა აცნობონ ამის შესახებ კომერციული ბანკს, ნათლად მიუთითონ აღნიშნულის მიზეზები, მდგომარეობის გამოსწორების მიზნით მოსთხოვონ კომერციულ ბანკს მოკლევადიან პერიოდში დაიწყოს მდგომარეობის აღდგენაზე მუშაობა და ამის შემდგომ სხვა გამოვლენილი ხარვეზების აღმოფხვრა.

5. საზედამხედველო გეგმის შემუშავება, გეგმის შესრულების მონიტორინგი და მისი შეუსრულებლობისას მისაღები ზომები

საზედამხედველო ყურადღების დონის განსაზღვრის შედეგების საფუძველზე, თუ საზედამხედველო ფუნქცია (საზედამხედველო პოლიტიკის დეპარტამენტი, საბანკო ზედამხედველობის დეპარტამენტი და სპეციალიზებული რისკების დეპარტამენტი) საჭიროდ ჩათვლის, პრიორიტეტულობის გათვალისწინებით, მოხდება კომერციულ ბანკებსა და კონკრეტულ რისკებზე შეჯერება, რომლებთან მიმართებით უნდა შედგეს საზედამხედველო გეგმა. რისკების შეფასებისა და საზედამხედველო ქმედებების ინიცირება ხდება საზედამხედველო გეგმის მიხედვით, როგორც ციკლური (პერიოდულად გამეორებადი), ასევე არაციკლური სამუშაოების ფარგლებში. საზედამხედველო გეგმა GRAPE შეფასების შედეგებისა და საზედამხედველო ყურადღების დონის მიხედვით შემუშავდება კომერციული ბანკისთვის და მისი მიზანია, რომ დაიგეგმოს საზედამხედველო აქტივობები და ზომები შეფასებებს შორის პერიოდში.

საზედამხედველო გეგმა წარმოადგენს ეროვნული ბანკის საბანკო ზედამხედველობის ფუნქციის მიმდინარე დღის წესრიგს, რომელიც ასახავს შესაფასებელ კომერციულ ბანკებსა და რისკის კაცეგორიებს პრიორიტეტულობის გათვალისწინებით. საზედამხედველო ყურადღების დონის განსაზღვრისა და საზედამხედველო გეგმის შემუშავების ვადები განსაზღვრულია "რისკების შეფასების საერთო პროგრამის პროცედურით".

პირველ ეტაპზე, საზედამხედველო გეგმას ამტკიცებენ საზედამხედველო პოლიტიკის დეპარტამენტისა და საბანკო ზედამხედველობის დეპარტამენტის უფროსები, რის შემდეგაც საზედამხედველო გეგმას საბოლოოდ ამტკიცებს საბანკო ზედამხედველობაზე პასუხისმგებელი ვიცე-პრეზიდენტი, ეროვნული ბანკის პრეზიდენტთან შეთანხმებით.

საზედამხედველო გეგმა სხვა ელემენტებთან ერთად განსაზღვრავს ისეთ საზედამხედველო ზომებს, რომლებიც აუცილებელია კომერციული ბანკის შესაბამისი რისკის პროფილის შესანარჩუნებლად, მათ შორის:

ა) შეფასებებს შორის პერიოდის განმავლობაში დაგეგმილი საზედამხედველო სამუშაოები, რომელსაც თან ახლავს შეფასებებს შორის პერიოდის საჭირო სამუშაოების სრული აღწერა;

ბ) აღნიშნული სამუშაოების განხორციელების მიზნით რესურსების ეფექტური განაწილების სქემა/ინფორმაცია, რომელიც თავის მხრივ, დამოკიდებულია რესურსების დადგირთულობასა და შესასრულებელი სამუშაოს კომპლექსურობაზე;

გ) მექანიზმები, რომელთა საშუალებითაც მოხდება შესაბამისი რისკებისა და საკითხების შეფასება, მათ შორის, რა ფორმით (On-site, off-site), დაახლოებით რა ვადებში იქნება შეფასების შედეგები (output);

დ) თითოეულ საკითხთან მიმართებით განსაზღვრული დავალების ავტორი/ჯგუფის უფროსი, ჯგუფის წევრები და გადამხედავი თანამშრომელი/განყოფილება;

ე) კომერციული ბანკის მიერ განსახორციელებელი ქმედებები და ღონისძიებები;

ვ) საზედამხედველო გეგმის შესრულების მონიტორინგის დეტალები, კერძოდ, რა ფორმით (On-site, off-site), რა ვადაში და რომელი დეპარტამენტების მიერ მოხდება საზედამხედველო გეგმის შესრულების მონიტორინგი.

კომერციული ბანკის საზედამხედველო გეგმა ექვემდებარება ცვლილებებს საზედამხედველო ყურადღების დონის ცვლილებების შესაბამისად, რაც გულისხმობს, რომ საზედამხედველო სამუშაოების ინტენსივობა დამოკიდებულია კომერციული ბანკის პოტენციურ გავლენასა და რისკის პროფილზე, რაც თავის მხრივ საზედამხედველო ყურადღების დონის განსაზღვრის შედეგებს ეფუძნება.

თითოეული მნიშვნელოვანი საქმიანობისთვის განკუთვნილი საზედამხედველო სამუშაოები იგეგმება მას შემდეგ, როდესაც შეფასდება აღნიშნული საქმიანობის წმინდა რისკები (მათ შორის, ინჰერენტული რისკის ციკები და დონეები, რისკის მართვის ხარისხი და მათში შესაძლო მნიშვნელოვანი ცვლილებები), განხილული იქნება კომერციულ ბანკთან დაკავშირებული ინფორმაციის განახლების საჭიროებები და შესაბამისი აქტივობის მნიშვნელოვნება.

საზედამხედველო გეგმით გაწერილი სამუშაოები დაფუძნებულია ე.წ. “ოთხი თვალის პრინციპზე”, კერძოდ, თითოეულ დავალებას ჰყავს ავტორი/ჯგუფის უფროსი, ჯგუფის წევრები და გადამხედავი. როგორც წესი, ავტორი/ჯგუფის უფროსი და გადამხედავი სხვადასხვა დეპარტამენტიდანაა.

საზედამხედველო გეგმით განსაზღვრული სამუშაოების შედეგები, მნიშვნელოვნად გამოიყენება რისკების შეფასების საერთო პროგრამის განხორციელების პროცესში.

ეროვნული ბანკი არ ასაჯაროებს რისკების შეფასების შედეგებს, საზედამხედველო ყურადღების დონის განსაზღვრის შედეგებსა და კომერციული ბანკების საზედამხედველო გეგმებს მათი სენსიტიური ბუნებიდან გამომდინარე, თუმცა, გამჭვირვალობისა და მომავალი საქმიანობის დაგეგმვის მიზნით, ეროვნული ბანკი თითოეულ კომერციულ ბანკს აცნობებს შესაბამისი საზედამხედველო ყურადღების დონისა და სამომავლოდ განსახორციელებელი აქტივობების შესახებ.

კომერციულმა ბანკებმა არ უნდა გაამჟღავნონ მათი GRAPE ქულებისა და საზედამხედველო ყურადღების დონის/ზომების შესახებ ინფორმაცია.

ეროვნული ბანკი შეფასებიდან შეფასებამდე პერიოდში მონიტორინგს უწევს საზედამხედველო გეგმით გათვალისწინებული, კომერციული ბანკის მიერ შესასრულებელი ზომების შესრულების პროცესს როგორც off-site, ისე on-site ზედამხედველობის ინსტრუმენტების გამოყენებით. კომერციული ბანკის მიერ ზომების შეუსრულებლობის შემთხვევაში, ეროვნული ბანკი მოქმედებს კანონმდებლობის ფარგლებში და უფლებამოსილია, გამოიყენოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული საზედამხედველო ზომები ან/და სანქცია.

კომერციული ბანკების ფინანსური მდგომარეობისა და რისკის პროფილების ცვლილებების მონიტორინგის მიზნით, ეროვნული ბანკი ახორციელებს ძირითადი ფინანსური და არაფინანსური ინდიკატორების რეგულარულ მონიტორინგს. გარდა საზედამხედველო გეგმით გათვალისწინებული ღონისძიებებისა, ეროვნული ბანკი აღნიშნულ მონიტორინგს GRAPE-ის შეფასების ელემენტების განახლების დასაიდენტიფიცირებლად იყენებს. თუ მონიტორინგის შედეგად გამოვლინდება მატერიალური ცვლილება კომერციული ბანკის რისკის პროფილში ან რაიმე სახის არაჯანსაღი ცვლილება სხვადასხვა ინდიკატორში, ზედამხედველი იკვლევს აღნიშნულის მიზეზებს და საჭიროების შემთხვევაში, ახალ ინფორმაციაზე დაყრდნობით გადახედავს GRAPE-ის შესაბამის ელემენტ(ებ)ს.

6. რისკებზე დაფუძნებული სტრუქტურული მოწყობა

ეროვნული ბანკის რისკებზე დაფუძნებული სტრუქტურული მოწყობა უზრუნველყოფს რესურსების ოპტიმალურად განაწილებას რისკზე დაფუძნებული ზედამხედველობის პრინციპების გათვალისწინებით. საზედამხედველო ფუნქციის ორგანიზაციული სტრუქტურა ითვალისწინებს საფინანსო სისტემაში კომერციული ბანკების რაოდენობასა და მათი საქმიანობის მასშტაბებს. კერძოდ, საზედამხედველო ფუნქციების ოპტიმიზაციის მიზნით, გათვალისწინებულია რესურსების სპეციალიზაციისა და ოთხი თვალის პრინციპები:

ა) რესურსების სპეციალიზაცია - კომერციული ბანკის ზედამხედველებად და რისკის ზედამხედველებად განაწილება:

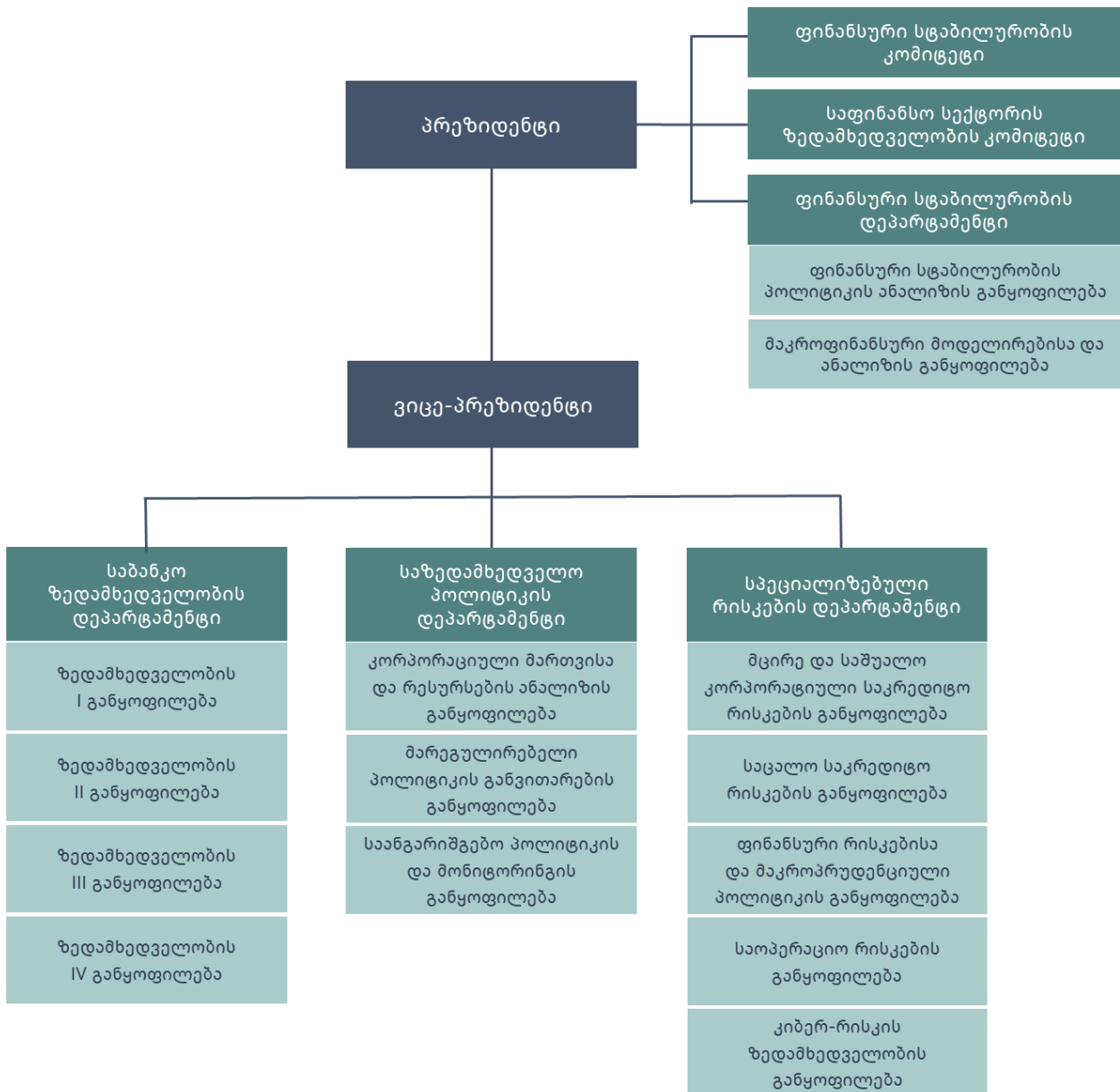
ა.ა) კომერციული ბანკის ზედამხედველებს (საბანკო ზედამხედველობა) აქვთ ჯამური სურათი კონკრეტული კომერციული ბანკის ყველა რისკზე;

ა.ბ) რისკის ზედამხედველებს (სპეციალიზებული რისკების და საზედამხედველო პოლიტიკის დეპარტამენტების შესაბამისი მიმართულება) აქვს სპეციალიზებული ცოდნა კონკრეტულ რისკზე ყველა კომერციული ბანკისათვის და ჯამურად საბანკო სექტორისთვის;

ბ) ოთხი თვალის პრინციპი - თითოეული მატერიალური შემთხვევის გაანალიზება ხდება ზემოაღნიშნული ორი ჯგუფის, სულ მცირე, ორი წარმომადგენლის მიერ, რაც უზრუნველყოფს პროცესების მაქსიმალურად ეფექტიანად და პროდუქტიულად წარმართვას.

მოცემული პრინციპების გათვალისწინებით, კომერციული ბანკების ზედამხედველობის ფუნქციას **საბანკო ზედამხედველობის, სპეციალიზებული რისკებისა და საზედამხედველო პოლიტიკის დეპარტამენტები** ასრულებენ (ილუსტრაცია 2).

ილუსტრაცია 2. სპპ-ის საბანკო ზედამხედველობის ფუნქციის ნაწილი, რომელიც სხვადასხვა ეტაპზე იღებს მონაწილეობას რისკების შეფასების პროცესებში

საბანკო ზედამხედველობის დეპარტამენტის განყოფილებებში კომერციული ბანკების ზედამხედველები პასუხისმგებელი არიან კონკრეტული კომერციული ბანკის ყველა რისკის ჯამური სურათის ფლობაზე, ხოლო სპეციალიზებული რისკების დეპარტამენტის სხვადასხვა რისკზე სპეციალიზებული განყოფილებები პასუხისმგებლები არიან საკრედიტო რისკების, ლიკვიდობისა და საბაზრო რისკების, ბიზნესმოდელთან და მომგებიანობასთან, მაკროეკონომიკურ გარემოსთან დაკავშირებული რისკებისა და საოპერაციო რისკებისა (მათ შორის, კიბერ-რისკის) სისცემის მასშტაბით მონიტორინგსა და შეფასებაზე.

რაც შეეხება, საზედამხედველო პოლიტიკის დეპარტამენტის კორპორაციული მართვისა და რესურსების ანალიზის განყოფილებას, აღნიშნული ზედამხედველობს ჯგუფის სტრუქტურასთან და კორპორაციულ მართვასთან დაკავშირებულ და კომერციული ბანკის საერთო რისკს.

საბანკო ზედამხედველობის დეპარტამენტში კონკრეტული კომერციული ბანკის ზედამხედველი ყოველდღიურ რეჟიმში კომერციულ ბანკთან ურთიერთობისა და მათი ოპერაციებისა და ანგარიშგებების მონიტორინგის საფუძველზე აფასებს მის ცალკეულ რისკს, საერთო რისკის კაღვეგორიებს და წარადგენს წინადადებებს პრუდენციული ნორმების დანესებისა და საზედამხედველო ქმედებების განხორციელების თაობაზე. სპეციალიზებული რისკების დეპარტამენტისა და კორპორაციული მართვისა და რესურსების ანალიზის განყოფილების შესაბამისი ჯგუფები, გარდა კონკრეტული რისკის შეფასება-მონიტორინგისა, ასევე პასუხისმგებელი არიან შესაბამისი რისკის კაღვეგორიების ანალიზის მეთოდოლოგიის მუდმივ დახვეწაზე.

საზედამხედველო პროცესის ორგანიზება მიმდინარეობს რისკების საერთო შეფასების შედეგების (შემუშავების შემთხვევაში საზედამხედველო გეგმასთან ერთად) მიხედვით, რომელშიც, განსაზღვრული კომერციული ბანკებისა და შესაფასებელი რისკების მიხედვით, ჩართული არიან როგორც კომერციული ბანკის ზედამხედველები, ასევე რისკის ზედამხედველები, შეფასების ავტორისა და თანაავტორის პრინციპით (prepare/review). კერძოდ, შეფასების ავტორი (საბანკო ზედამხედველობის, სპეციალიზებული რისკების ან საზედამხედველო პოლიტიკის დეპარტამენტების შესაბამისი ჯგუფების წარმომადგენელი) ახორციელებს კონკრეტული კომერციული ბანკის კონკრეტული რისკის კომპლექსურ შეფასებას, რომელიც მოიცავს ისეთ სამუშაოებს, როგორებიცაა: ინფორმაციის შეგროვება-დამუშავება, რისკის წარმომშობი წყაროების იდენტიფიცირება, მათი კომპლექსური შეფასება, კომერციულ ბანკთან კომუნიკაცია, რისკების მიდიგაციის მიზნით, საზედამხედველო ქმედებების განსაზღვრა. აღნიშნულ პროცესში მნიშვნელოვანია შეფასების თანაავტორის არსებობა, რომელსაც იმის მიხედვით, თუ რომელი დეპარტამენტიდანაა (საბანკო ზედამხედველობის ჯგუფიდან, სპეციალიზებული რისკების თუ საზედამხედველო პოლიტიკის დეპარტამენტის შესაბამისი ჯგუფებიდან), აქვს სპეციფიკური ცოდნა კომერციულ ბანკზე ან რისკზე.

კომერციული ბანკების ზედამხედველებსა და რისკების ზედამხედველებს შორის როგორც შეფასების, ასევე ზედამხედველობის პროცესებში ინფორმაცია იცვლება რეგულარულად. შეფასების პროცესში ორივე ჯგუფის მხრიდან მინიმუმ ორი მონაწილის არსებობა უზრუნველყოფს როგორც კომერციულ ბანკებს შორის თანმიმდევრულ მიდგომას, ასევე ოთხი თვალის პრინციპის დაცვას.

ილუსტრაცია 3. კომერციული ბანკის ზედამხედველებისა და რისკის ზედამხედველების სამუშაო პროცესი

რისკი/საბანკო ჯგუფები	საბანკო ჯგუფი #1	საბანკო ჯგუფი #2	საბანკო ჯგუფი #3	...	სისტემური რისკი
მცირე და საშუალო კორპორაციული რისკების ჯგუფი	სისტემაზე ორიენტირებული ხედვა				მცირე და საშუალო და კორპორაციული საკრედიტო რისკის რეგისტრაცია; რისკის თავმოყრა (stocktaking)
საბანკო საკრედიტო რისკების ჯგუფი		...	...	...	საბანკო საკრედიტო რისკის რეგისტრაცია; რისკის თავმოყრა (stocktaking)
საბანკო რისკის ჯგუფი		დავალება - საბანკო რისკის შეფასება - ავტორი/ თანაავტორი (review)	დავალება - საბანკო რისკის შეფასება - თანაავტორი (review)/ ავტორი	...	საბანკო რისკის რეგისტრაცია; რისკის თავმოყრა (stocktaking)
საოპერაციო რისკების ჯგუფი		...	...	...	საოპერაციო რისკის რეგისტრაცია; რისკის თავმოყრა (stocktaking)
კიბერ-რისკის ჯგუფი					კიბერ-რისკის რეგისტრაცია; რისკის თავმოყრა (stocktaking)
კორპორაციული მართვა		...	...	...	კორპორაციული მართვისა და ჯგუფის სტრუქტურის რისკის რეგისტრაცია; რისკის თავმოყრა (stocktaking)
მაკროპრდუდენციული ჯგუფი					მაკროპრდუდენციული რისკის რეგისტრაცია; რისკის თავმოყრა (stocktaking)
...	...	...	...	...	...
	(Stocktaking of Bank #1)	(Stocktaking of Bank #2)	(Stocktaking of Bank #3)	...	

კერძოდ, შეფასებისას ხდება მსგავსი მახასიათებლის მქონე კომერციული ბანკის ანალოგიური შეფასების გათვალისწინება და მთლიანი საბანკო სექტორის საშუალო მაჩვენებლებთან შედარება. თითოეული კომერციული ბანკის ყველა რისკის შეფასების შემდეგ ხდება მათი თავმოყრა (stock taking), საერთო შეფასების მიღება და შესაბამის საზედამხედველო ღონისძიებებზე წინადადების მომზადება. საზედამხედველო ღონისძიებების მიზანია სხვადასხვა რისკის კატეგორიის დონეების შემცირება ან კომერციული ბანკებისათვის მაღალი რისკის მიდიგაციისათვის საჭირო რესურსების ოდენობის გაზრდის მოთხოვნა.

7. GRAPE-ის მიმართება სხვა ფუნქციებთან

7.1. სისტემური რისკები და მაკროპრუდენციული ხედვა

ინდივიდუალური ფინანსური ინსტიტუტების მდგრადობის შეფასებასთან ერთად, GRAPE პროცესის განუყოფელი ნაწილია ფინანსური სექტორის სტაბილურობის რისკების ანალიზი და მონიტორინგი. ორგანიზაციის მატრიცული სტრუქტურა (იხ. ქვეთავი - რესურსების განაწილება) მიკრო და მაკროპრუდენციული რეგულირების ეფექტიანი ინტეგრაციის საშუალებას იძლევა. კერძოდ, სპეციალიზებული რისკის ან კორპორაციული მართვის ჯგუფს, რომელიც ცალკეულ რისკს აფასებს კომერციულ ბანკებში, აქვს საუკეთესო ხედვა ამ რისკთან დაკავშირებით საბანკო სისტემის მიმდინარე გამოწვევებსა და ცენდენციებზე. ამასთან, ფინანსური სტაბილურობის დეპარტამენტი კომერციული ბანკებისა და რისკების ზედამხედველებთან რეგულარულად მიმოიხილავს საკრედიტო და ბიზნეს ციკლების მიმდინარე შეფასებასა და ძირითადი მაკრო-ფინანსური მაჩვენებლების პროგნოზს მომდევნო წლებისთვის. ასევე, ცალკეული მაკროპრუდენციული ინსტრუმენტების შემოღების/გადახედვის მოლოდინებს, რამაც შესაძლოა გავლენა მოახდინოს ფინანსური ინსტიტუტების რისკის პროფილზე.

თითოეულ რისკთან დაკავშირებული კონსოლიდირებული ინფორმაცია თავს იყრის შიდა განხილვებზე სისტემური რისკების იდენტიფიცირების მიზნით, რომელსაც აერთიანებს ფინანსური რისკებისა და მაკროპრუდენციული პოლიტიკის განყოფილება და პერიოდულად გააქვს ეროვნული ბანკის ფინანსური სტაბილურობის კომიტეტზე. საჭიროების შემთხვევაში, ფინანსური სტაბილურობის კომიტეტი იღებს გადაწყვეტილებას სხვადასხვა მაკროპრუდენციული ინსტრუმენტის გამოყენების თაობაზე.

პრაქტიკაში სისტემური რისკების იდენტიფიცირება ორმხრივად ხდება. კერძოდ, ფინანსური რისკებისა და მაკროპრუდენციული პოლიტიკის განყოფილება ეროვნული ბანკის მონეტარული პოლიტიკის ჯგუფთან ერთად მაკრო პარამეტრებისა და ცალკეული ბაზრების ანალიზსაც ახდენს, და, თუკი რომელიმე მაჩვენებლიდან გამოიკვეთება ფინანსურ სექტორზე ნეგატიური გავლენის საფრთხე, ხდება შესაბამისი ინფორმაციის გაზიარება სპეციალიზებული რისკების, საბანკო ზედამხედველობისა და საზედამხედველო პოლიტიკის დეპარტამენტებთან, რომლებიც შემდეგ ამ ინფორმაციას იყენებენ ინდივიდუალური კომერციული ბანკის შემოწმებისას თუ ახალი საზედამხედველო პოლიტიკის შემუშავების პროცესში. აღნიშნული კიდევ უფრო ზრდის სინერგიას სამუშაო პროცესში.

7.2. GRAPE-ის მიმართება ბაზელ III-ის ჩარჩოსთან

ეროვნული ბანკის მიერ დაწესებული კაპიტალის ადეკვატურობის მოთხოვნები ბაზელ III-ის ჩარჩოზე¹⁸ დაფუძნებული, რომელიც მოიცავს შემდეგ ელემენტებს:

ა) პილარ 1 და კომბინირებული ბუფერების მოთხოვნა:

ა.ა) კაპიტალის მინიმალური მოთხოვნები შეადგენს 4.5%, 6% და 8% ძირითადი პირველადი კაპიტალის, პირველადი კაპიტალისა და მთლიანი საზედამხებელო კაპიტალის მოთხოვნების შესაბამისად.

ა.ბ) კომბინირებული ბუფერის მოთხოვნა, რომელიც, თავის მხრივ მოიცავს კაპიტალის კონსერვაციის (2,5%), კონტრციკლურობისა (შეიძლება შეადგენდეს 0%-დან 2,5%-მდე) და სისცემურობის ბუფერებს.

ბ) პილარ 2-ის მოთხოვნები:

ბ.ა) არაჰეჯირებული სავალუტო საკრედიტო რისკის ბუფერი (CICR);

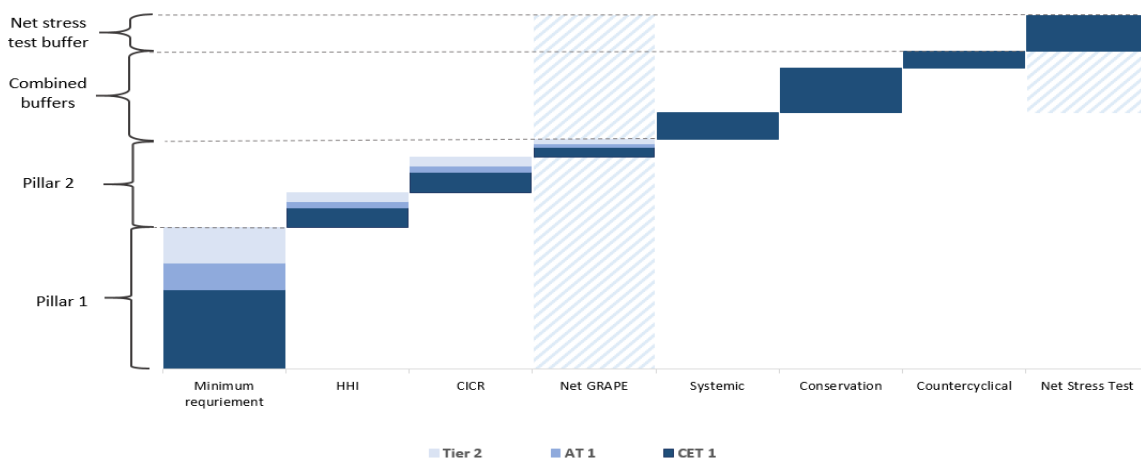
ბ.ბ) საკრედიტო პორტფელის კონცენტრაციის რისკის ბუფერი (HHI);

ბ.გ) წმინდა სტრეს-ტესტების ბუფერი;

ბ.დ) წმინდა GRAPE ბუფერი, რომელიც წესდება ამ სახელმძღვანელოთი განსაზღვრული GRAPE შეფასების შედეგად, რაც საზედამხებელო განხილვისა და შეფასების პროცესის (SREP) ევროპული ჩარჩოს ეკვივალენტური მოდელია.

გ) პილარ 3-ის მოთხოვნები - კომერციული ბანკებისთვის განსაზღვრულია ყოველკვარცალური და წლიური გამჟღავნების მოთხოვნები, რომლის საფუძველზეც კომერციული ბანკები აქვეყნებენ რაოდენობრივ და ხარისხობრივ ინფორმაციას კაპიტალის ელემენტების, რისკის მიხედვით შეწონილი აქტივების, უმაღლესი მენეჯმენტის ანაზღაურებისა და სხვა მატერიალური საკითხების შესახებ.

ილუსტრაცია 4. საზედამხებელო კაპიტალის მოთხოვნის განაწილება

¹⁸ საბანკო ზედამხებელობის ბაზელის კომიტეტის ბაზელ III-ის ჩარჩო (იხ. [ბმული](#))

7.3. საზედამხედველო სტრეს-ტესტების როლი რისკების შეფასებაში

საზედამხედველო სტრეს-ტესტის მიზანია დამატებითი კაპიტალის მოთხოვნის განსაზღვრა პილარ 2-ის ფარგლებში. კერძოდ, საზედამხედველო სტრეს-ტესტებით განსაზღვრება დამატებითი კაპიტალის ის ოდენობა, რომელიც საზედამხედველო სტრეს-ტესტებში განსაზღვრული სცენარებისა და რისკ-ფაქტორების რეალიზების შემთხვევაში, დანაკარგების მიღების მიუხედავად, უზრუნველყოფს კომერციული ბანკის დაცვას საზედამხედველო დეფოლტისაგან¹⁹.

საზედამხედველო სტრეს-ტესტების სცენარებს შეიძლება თანაკვეთა ჰქონდეს GRAPE-ის შესაფასებელი რისკების კატეგორიებთან. იმისათვის, რომ არ მოხდეს ერთი და იმავე რისკისათვის კაპიტალის მრავალჯერადად მოთხოვნა, საზედამხედველო სტრეს-ტესტებით მიღებული კაპიტალის მოთხოვნიდან შეიძლება დაიქვითოს რისკის კატეგორიებში შემავალი ნაწილები. ამასთან, საზედამხედველო სტრეს-ტესტების შედეგად მიღებული მოთხოვნები წმინდა სტრეს-ტესტ ბუფერის გამოსათვლელად უნდა შემცირდეს კონსერვაციისა და კონტრციკლური ბუფერების მოთხოვნებით.

საზედამხედველო სტრეს-ტესტების მეთოდური სახელმძღვანელო გამოქვეყნებულია ეროვნული ბანკის [ვებ-გვერდზე](#).

7.4. GRAPE-ის მიმართება ფულის გათეთრების/ცეროორიზმის დაფინანსების რისკების საზედამხედველო ჩარჩოსთან

თუ საზედამხედველო საქმიანობის განხორციელებისას გამოვლენილი კომერციული ბანკის სისცემების, კონტროლის ან/და შიდა მმართველობის ჩარჩოების ნაკლოვანებები, ფულის გათეთრების/ცეროორიზმის დაფინანსების საკითხებთან არის დაკავშირებული, ან არსებობს გონივრული ეჭვი რომ კომერციულ ბანკს გაეზარდა ფულის გათეთრებასთან/ცეროორიზმის დაფინანსებასთან დაკავშირებული რისკები, ზედამხედველები:

- ა) აცნობებენ ფულის გათეთრების/ცეროორიზმის დაფინანსების ინსპექტირების და ზედამხედველობის მიმართულებას ამ ხარვეზებთან და რისკებთან დაკავშირებით;
- ბ) შეაფასებენ აღნიშნული ხარვეზებისა და რისკების შესაძლო გავლენას კომერციული ბანკის პრუდენციული მოთხოვნების დაკმაყოფილების შესაძლებლობაზე;
- გ) განიხილავენ ყველაზე შესაფერის და გონივრულ საზედამხედველო ზომებს ამ ხარვეზებისა და რისკების გამოსასწორებლად, გარდა ფულის

¹⁹ მინიმალური კაპიტალის მოთხოვნებს დამატებული სისცემურობის ბუფერი

გათეთრების/ცეროორიზმის დაფინანსების ინსპექტირებისა და ზედამხედველების მიერ უკვე მიღებული ზომებისა;

დ) თუ ფულის გათეთრების/ცეროორიზმის დაფინანსების რისკების ზედამხედველობა გეგმავს ან კომერციული ბანკის მიმართ უკვე დაწესებული აქვს საზედამხედველო ზომები ან/და სანქციები, კომერციული ბანკის/რისკის ზედამხედველები განიხილავენ, არსებობს თუ არა და როგორ უნდა შემცირდეს ფულის გათეთრების/ცეროორიზმის დაფინანსების ზედამხედველობის მიერ იდენტიფიცირებული სისუსტეებისა და ხარვეზების პოტენციური პრუდენციული გავლენები.

7.5. GRAPE-ის მიმართება გაჭანსალებისა და რეზოლუციის ჩარჩოსთან

GRAPE-ის ფარგლებში რისკების შეფასება ეროვნულ ბანკს საზედამხედველო პრიორიტეტების განსაზღვრასა და ზოგადად ზედამხედველობის პროცესში ინფორმირებული გადაწყვეტილებების მიღებაში უწყობს ხელს.

2019 წელს განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებებით, ეროვნული ბანკის საზედამხედველო ჩარჩო კომერციული ბანკის კრიდიკული ფუნქციების იდენტიფიცირებასა და კომერციული ბანკის გაჭანსალების გეგმის შეფასებასაც მოიცავს. კერძოდ, ეროვნული ბანკი, ერთი მხრივ, აფასებს კომერციული ბანკების მიერ იდენტიფიცირებულ კრიდიკულ ფუნქციებს და შემუშავებულ გაჭანსალების გეგმებს, ხოლო, მეორე მხრივ, საჭიროების შემთხვევაში, შესაძლოა, ჩაერთოს კომერციული ბანკის გაჭანსალების პროცესში კომერციული ბანკის სირთულეებსა და პრობლემებზე ადრეული რეაგირების უფლებამოსილების გამოყენებით. ეროვნული ბანკი უფლებამოსილია, გამოიყენოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული ერთი ან რამდენიმე საზედამხედველო ზომა ან/და სანქცია იმ შემთხვევაში, თუ GRAPE-ის ფარგლებში გამოვლინდა რისკები. შესაბამისად, GRAPE შეფასების შედეგები შესაძლოა გათვალისწინებულ იქნეს კომერციული ბანკის მიერ შემუშავებული გაჭანსალების გეგმის შეფასების პროცესებში და მეორე მხრივ, კომერციული ბანკის მიერ შემუშავებული გაჭანსალების გეგმის ხარისხი შესაძლოა აისახოს GRAPE შეფასებაში.

საკანონმდებლო ცვლილებებით ეროვნულ ბანკს რეზოლუციის ფუნქციაც დაემატა, რომელიც ლიკვიდაციის ერთგვარ ალტერნატივას წარმოადგენს და ისეთ შემთხვევებში გამოიყენება, როდესაც კომერციული ბანკის ლიკვიდაციას მნიშვნელოვანი უარყოფითი ეფექტი ექნება ფინანსური სექტორის სტაბილურობაზე. აღნიშნული პროცესების ეფექტურად წარმართვისთვის, ეროვნული ბანკი საზედამხედველო ფუნქციასთან ერთად შეიმუშავებს კომერციული ბანკის რეზოლუციის გეგმებს, რა პროცესშიც გათვალისწინებული იქნება კომერციული ბანკის GRAPE შეფასება.

საქართველოს ეროვნული ბანკი
National Bank of Georgia

თბილისი, 0114, ზვიად გამსახურდიას სანაპირო N1
ტელ: +995 32 240 64 88 ფაქსი: +995 32 240 65 77|
ცხელი ხაზი: +995 32 240 64 06 ელ.ფოსტა: info@nbg.ge
www.nbg.ge